

ประวัติความเป็นมาของการเว้นวรรค

คำจำกัดความของ "การเว้นวรรค"

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานปี พ.ศ. 2493 ได้ให้ความหมายของคำว่า วรรค ไว้ว่า "วรรค [วัค] น. ตอน, หมวด, หมู่, พวก; ระยะเวลาแห่งหนังสือ" การเว้นวรรคตามความหมายนี้ก็หมายถึง การเว้นระยะเวลาแห่งหนังสือ หรืออาจจะพูดอีกอย่างหนึ่งว่า การเว้นระยะของตัวอักษรในการเขียนหนังสือไทย ซึ่งโดยทั่วไปหมายถึง เฉพาะการเขียนเป็นภาษาร้อยแก้ว

การเขียนหนังสือไทยมีอยู่ 2 ประเภท คือ เขียนเป็นภาษาร้อยแก้ว และ เขียนเป็นภาษาร้อยกรอง การเขียนทั้ง 2 ประเภทนี้ จะมีการเว้นวรรคแตกต่างกัน คือ

ก. การเว้นวรรคในภาษาร้อยแก้ว เท่าที่ปรากฏเป็นคำอธิบายในที่ต่าง ๆ อาจสรุปได้คร่าว ๆ ว่า เป็นการเว้นระยะในการเขียนหนังสือเมื่อได้ใจความตอนหนึ่ง ๆ ดังที่เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว. เบี้ย มาลากุล) ได้กล่าวไว้ในหนังสือแบบเรียนการแต่งหนังสือไทย¹ นอกจากจะได้ใจความแล้ว บางท่านเห็นว่าเป็นการเว้นระยะเพื่อให้เหมาะกับการกลั่นหายใจด้วย คือ ข้อความนั้นจะต้องไม่ยาวจนเกินไป แต่เป็นข้อความที่สามารถอ่านได้ใน 1 ช่วงของการกลั่นลมหายใจครั้งหนึ่ง ดังที่พระยาอุปกิตศิลปสาร² ได้กล่าวว่า

¹ คุรุรายละเอียดในบทที่ 1 หน้า 3.

² พระยาอุปกิตศิลปสาร, "เรื่องเดิม" หน้า 309 - 310.

ก. หนังสือไบบลาน ใช้เครื่องหมายวรรคตอน 3 อย่าง คือ
 (1) เวเนวรรค คือ เมื่อหมกความตอนหนึ่ง ๆ แต่ยังไม่จบ
ประโยค... ส่วนการเวเนวรรคในระหว่างก็ไซเช่นเดียวกัน
 กัน ขอสำคัญคือ เวเนวรรคให้เหมาะกับการกลั่นหายใจ
ของผู้อ่าน

ข. การเวเนวรรคในภาษาร้อยกรอง เป็นการเวเนระยะตาม "วรรค"
 ซึ่งเป็นลักษณะข้อบังคับของคำประพันธ์ชนิดต่าง ๆ ในข้อบังคับของการประพันธ์จะ
 บังคับให้มีการแบ่งเป็นส่วนใหญ่และส่วนย่อยตามลำดับกันลงไป คือ เป็น บท บาท วรรค
 และคำหรือพยางค์ ดังคำจำกัดความของพระยาอุปกิตศิลปสาร¹ ได้กล่าวไว้ว่า
 "วรรค คือส่วนย่อยแยกออกจากบาทอีกทีหนึ่ง ซึ่งบาทหนึ่ง มีวรรค 1 ก็มี 2 วรรค
 ก็มี มากกว่าก็มีแล้วแต่ข้อบังคับ" และในแต่ละวรรคจะมีข้อบังคับไว้ว่า จะมีจำนวน
 ที่คำหรือที่พยางค์ เช่น ในอินทรีเขียรฉันท์ บทหนึ่งมี 2 บาท บาทหนึ่งมี 2 วรรค
 วรรคแรกมี 5 คำ วรรคหลังมี 6 คำ เป็นต้น

เมื่อเปรียบเทียบคำอธิบายเรื่องการเวเนวรรคในภาษาร้อยแก้วกับในภาษา
 ร้อยกรองแล้วจะเห็นได้ว่า ข้อแตกต่างที่สำคัญ คือ ในร้อยแก้วนั้นถือเอาใจความเป็นสำคัญ
 ส่วนจำนวนคำไม่สำคัญนัก แต่ในภาษาร้อยกรอง จำนวนคำหรือพยางค์ถือเป็นเรื่อง
 สำคัญที่สุด ในภาษาร้อยแก้วคำหรือกลุ่มคำเดียวกัน จะไม่แยกออกจากกันโดยการเวเน
 วรรค เช่น นกเขา จะแยกเขียนเป็น นก เขา ไม่ได้ ส่วนในภาษาร้อยกรองนั้น
 อาจจะเวเนวรรคโดยแยกกลุ่มคำเดียวกัน หรือแม้แต่คำเดียวกันก็แยกออกจากกันได้

¹ "เรื่องเดิม" หน้า 352.

ตัวอย่างที่เว้นวรรคแยกกลุ่มคำ เช่น

1	เสนอ <u>อรรถ</u> ที่ <u>พัฒน</u> ศ <u>ภม</u>
กรบ <u>สี</u> และ <u>มี</u> บุ <u>บ</u> ล <u>ตาม</u> | <u>ค</u> ล <u>ล</u> ก <u>ษ</u> ณ <u>์</u> ป <u>ระ</u> จ <u>ัก</u> ษ <u>ค</u> ว <u>าม</u>
<u>ช</u> ิน <u>ร</u> า <u>ช</u> ป <u>ระ</u> ก <u>า</u> ศ <u>ส</u> แ <u>ด</u> ง <u>า</u> |
|---|--|---|

จะเห็นว่าผู้แต่งใช้เว้นวรรคแยกคำว่า ศภมงกลออกจากกันได้ คำในภาษาร้อยแก้วเขียนแยกเช่นนี้ถือว่าเขียนผิด เพราะไม่มีความหมาย หรือไม่ได้ใจความ

ตัวอย่างที่เว้นวรรคแยกพยางค์ในคำคำเดียวกัน เช่น

2	กษณะนี้จะอภิ <u>ปราย</u>
ท <u>ฐ</u> ก <u>า</u> ม <u>ค</u> ค <u>ี</u>
ก็ <u>ป</u> ระ <u>ก</u> อบ <u>จ</u> ต <u>ร</u> ง
อ <u>ติ</u> โ <u>ห</u> ษ <u>ะ</u> ม <u>ห</u> ัน | อ <u>ธิ</u> บ <u>าย</u> ๗ <u>ว</u> ิ <u>ธี</u>
ก <u>ล</u> ม <u>ิ</u> จ <u>น</u> อ <u>ช</u> ร <u>ร</u> ม <u>า</u>
<u>ค</u> ะ <u>แ</u> ล <u>ะ</u> อ <u>ง</u> ค <u>ร</u> ก <u>ร</u> ร <u>ม</u>
<u>ตะ</u> ป <u>ระ</u> เ <u>ภ</u> ท <u>ท</u> จ <u>ริ</u> ต |
|---|--|--|

จะเห็นว่า พยางค์ คะ ตะ ในวรรคหลังนั้นเป็นส่วนประกอบของคำว่า จตรงค และมหันค์ ตามลำดับ แต่ผู้เขียนสามารถทำให้คำทั้งสองนี้มีเป็น 4 พยางค์ 3 พยางค์ ตามลำดับ และให้ผู้อ่านละวรรคตามลักษณะบังคับของฉันทลักษณ์ได้

จึงอาจกล่าวได้ว่า การเว้นวรรคในภาษาร้อยกรอง มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอน ส่วนการเว้นวรรคในภาษาร้อยแก้ว มีคำอธิบายเท่าที่กล่าวมาแล้วข้างบนนี้ เท่านั้น ผู้วิจัยจึงใคร่จะศึกษาการเว้นวรรคในภาษาร้อยแก้วให้ละเอียด

1 "เรื่องเดิม" หน้า 454.

2 "เรื่องเดิม"

ความเป็นมาของการเว้นวรรค

พจนานุกรมคำแห่งไค้ทรงประดิษฐ์ตัวอักษรขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 1826 ดังคำกล่าวที่ว่า

เมื่อก่อนลายสือไ้ไ้มี 1205 ศกปีมะแม
พจนานุกรมคำแห่งหาไ้ไ้ใจในใจแล้ไ้ลาย
สือไ้ไ้ลายสือไ้ไ้ไ้จึงมีไ้เพื่อพจนนุ์ไ้ไ้
 ไ้ไ้ไ้... 1

ในการศึกษาการเว้นวรรคสำหรับการเขียนหนังสือไทยนี้ ผู้วิจัยได้เริ่มศึกษาการเว้นวรรคในการเขียนหนังสือไทยของสมัยกรุงสุโขทัยเป็นต้นมา ทั้งนี้ เพราะการเขียนหนังสือแบบที่ใช้ในปัจจุบันนี้ เริ่มมีมาตั้งแต่สมัยพจนานุกรมคำแห่งในสมัยก่อนหน้านั้น แม้ว่าจะมีบางท่านสันนิษฐานว่าชนชาติไทย มีวิธเขียนหนังสือแล้วก็ตาม แต่ตัวหนังสือเหล่านั้นเป็นตัวหนังสือที่ไทยยืมมาจากชนชาติอื่น หรือเป็นตัวหนังสือเก่าแก่ซึ่งไม่เหมือนกับตัวหนังสือในสมัยปัจจุบัน ดังคำกล่าวที่ว่า "ลายสือของไทยอาหมมีรูปลักษณะคล้ายลายสือของชนชาติหนึ่งซึ่งเราเรียกว่าแขกจาม" ² นอกจากนี้ การเขียนหนังสือในสมัยก่อนกรุงสุโขทัยนั้นยังเชื่อกันว่า ไม่มีหลักฐานที่แน่นอนเหลือไว้อีกด้วย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเริ่มศึกษาการเว้นวรรคในระบบการเขียนตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นต้นมา

¹ พจนานุกรมคำแห่ง ศิลาจารึกหลักที่ 1 สมัยกรุงสุโขทัย, ด้านที่ 1

² ขจร สุขพานิช "ลายสือไทย", สยามสมัย, ปีที่ 15 (ฉบับ 18 ธันวาคม 2504.) : 3

การเว้นวรรคในสมัยกรุงสุโขทัย

การศึกษาการเว้นวรรคในสมัยกรุงสุโขทัยนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาจากศิลาจารึกต่าง ๆ ของสมัยนี้ ทั้งนี้ เพราะเป็นหลักฐานประเภทเดียวซึ่งเชื่อถือได้ว่า เขียนในสมัยนี้แน่ และยังคงเหลืออยู่ในปัจจุบัน

หลักฐานที่ใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาการเว้นวรรคในสมัยนี้ แยกออกเป็นพวกใหญ่ ๆ ได้ 2 จำพวก คือ

ก. ศิลาจารึกที่ไม่มีการใช้เว้นวรรค เป็นศิลาจารึกชนิดที่ผู้จารึกจะจารึกถ้อยคำ โดยวิธีนำเอาคำมาเรียงต่อกันไปตั้งแต่ต้นจนจบ ซึ่งได้แก่

ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง (เฉพาะค่าน 1 และค่าน 2) พ.ศ. 1830

ศิลาจารึกวัดเขากบ พ.ศ. ไม่แน่นอน

ศิลาจารึกวัดป่าแดง พ.ศ. 1912

ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง พ.ศ. 1916

ศิลาจารึกวัดมหาธาตุสุโขทัย พ.ศ. 1935

ศิลาจารึกวัดตาเถรชิงหนิง พ.ศ. 1947

ข. ศิลาจารึกที่มีการเว้นวรรคควบคู่กับเครื่องหมายพองมัน¹ เป็นจารึกชนิดที่ผู้จารึกจะจารึกถ้อยคำเรียงต่อกันไปเรื่อย ๆ แต่ในบางแห่งอาจใช้

¹ เครื่องหมายพองมัน ในตำราหลักภาษาไทยของ พระยาอุปกิตศิลปสาร มีลักษณะดังนี้ ๑ และใช้สำหรับขึ้นต้นบทย่อย ส่วนเครื่องหมายพองมันในวิทยานิพนธ์นี้ หมายถึงเครื่องหมายที่มีลักษณะต่าง ๆ กันดังนี้ คือ ๐ ๑ ๑ โดยเครื่องหมายที่มีรูปลักษณะวงกลมเฉย ๆ จะมีใช้ในสมัยสุโขทัย และเครื่องหมายใน 2 แบบหลังมีใช้ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ส่วนสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ 1 - 5) มีใช้ทั้ง 3 แบบ

เครื่องหมายฟองมันควบคู่ไปกับการเว้นวรรค โดยการเว้นวรรคนั้นจะอยู่ข้างหน้าและข้างหลังเครื่องหมายฟองมันนี้ ศิลาจารึกชนิดนี้ได้แก่

ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง (ค่าน 3 และค่าน 4)	พ.ศ. 1830
ศิลาจารึกวังขึ้น	พ.ศ. 1882
ศิลาจารึกนครชุม	พ.ศ. 1900
ศิลาจารึกเขาสมนัญญ	พ.ศ. 1902
ศิลาจารึกกฎหมายลักษณะโจร สันนิษฐานว่า	พ.ศ. 1916
ศิลาจารึกวัดช้างล้อม	พ.ศ. 1927
ศิลาจารึกวัดเจติยน์อย	พ.ศ. ไม่แน่นอน
ศิลาจารึกวัดลำปางหลวง	พ.ศ. 2019
ศิลาจารึกวัดพระเสด็จ	พ.ศ. 2061

ผลของการศึกษาการเว้นวรรคในสมัยสุโขทัยอาจสรุปได้ดังนี้ คือ

- ก. ไม่มีการเว้นวรรคเฉย ๆ ¹ การเขียนในสมัยสุโขทัยนี้ ผู้จารึกจะเขียนอักษรเรียงต่อกันไปจนจบเรื่อง
- ข. มีการเว้นวรรคควบคู่กับเครื่องหมายฟองมัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร

002609

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ การเว้นวรรคเฉย ๆ หมายถึงการเว้นของว่างระหว่างตัวอักษร ในที่นี้ใช้ว่า เว้นวรรคเฉย ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับการเว้นวรรคควบคู่ไปกับเครื่องหมายวรรคตอนต่าง ๆ

วิธีใช้การเว้นวรรคควบคู่กับเครื่องหมายพยางค์ในสมัยสุโขทัยมีดังนี้ คือ

1. ใช้คั่นข้อความต่างภาษากัน การใช้เครื่องหมายพยางค์ในข้อนี้เพื่อแสดงให้เห็นว่า ข้อความในตอนนั้น ๆ เป็นข้อความคนละภาษากัน เนื่องจากในศิลาจารึกของสมัยนี้มักจะนำข้อความที่เป็นภาษาบาลีมาตั้งขึ้นก่อน แล้วแปลภาษาบาลีนั้นเป็นภาษาไทย ก่อนที่จะแปลเป็นภาษาไทย ผู้จารึกมักจะใช้เครื่องหมายพยางค์ควบคู่กับการเว้นวรรคกันเสีย หรือเมื่อจบข้อความที่เป็นภาษาไทยแล้ว ต่อไปจะขึ้นข้อความภาษาบาลีใหม่ ผู้จารึกก็มักจะใช้เครื่องหมายนี้คั่นเช่นกัน ดังตัวอย่าง

- (1) วนนเทศมนขงงส (เลื่อนกลางอ่านไม่ออก)
 มทนตงรทนตคค (เลื่อนกลางอ่านไม่ออก)
 กกขามิมหงงสฺนถ (เลื่อนกลางอ่านไม่ออก)
 โว ๐ || ๐ ||¹ กุชาณุมินบพระสรีรคต
 ไรอนนคี่พิเสศวาอินทพ (อ่านไม่ออก)
 รมหาชนคนหงงหลาย (อ่านไม่ออก)
 นมนนายไพโรไททุกคน...²
- (2) ยอดท้าวไปอาราธนาพระศรี
 สรรพเพชญเสศจจากวันนาวาส
 แลวเสศี่จสถิตินเพระวิหารสถา
 ปนารามคามอันนายพันทั้งสองปลงนี้แล
 ๐ สุกมัสคฺวิมลมงคฺลถกถมตาปถล
 พหลพหลจตุสถารณานติ³

¹ เครื่องหมาย || พบในที่นี้เท่านั้น จึงไม่สามารถสรุปได้ว่ามีวิธีใช้อย่างไร.

² จากศิลาจารึกวังขึ้น พ.ศ. 1882.

³ จากศิลาจารึกวัดพระเสด็จ หลักที่ 15 พ.ศ. 2059.

2. ให้นำหน้าข้อความตอนใหม่ เมื่อจบใจความตอนหนึ่ง ๆ แล้ว ผู้เขียนมักจะใช้เครื่องหมายพ้องมันคั่นก่อนที่จะขึ้นข้อความใหม่ ซึ่งในปัจจุบันนี้มักจะใช้วิธีขึ้นย่อหน้าใหม่ ดังนั้น ในสมัยสุโขทัยใช้เครื่องหมายพ้องมันแทนการย่อหน้าของสมัยปัจจุบัน ดังตัวอย่าง

(3) เบื้องใ้คู้่น้ำนุ่นถือแค้นเจ้าพระขาม (อ่านไม่ออก)
 ทาส (อ่านไม่ออก) ๑ ผู้นอง ๐ เบื้อง
 ตะวันออกถึงของพระยาท้าวฟางอม (อ่านไม่ออก) 1

(4) หนึ่งโสกเห็นชโหมยนั้นเป็นข้าผู้ใหญ่
 กลายกลัวแกคักคิผู้ใหญ่แลปล่อยไป
 ป ๐ หนึ่งโสกเอาชโหมยนั้นแลและกลาย
 ชโหมยนั้นจางผู้อันตนกลายเห็นแก
 สินจางชโหมยนั้นและปล่อยไป ๐ หนึ่ง
 โสกพอเขาของเจ้าชาไลชโหมยไปถึงบ้านตน 2

3. ให้นำหน้าข้อความที่เป็นกฎหมายแต่ละมาตรา ผู้จารึกศิลาจารึก มักจะใช้เครื่องหมายพ้องมันนำหน้าเมื่อจะขึ้นกฎหมายมาตราใหม่ ดังตัวอย่าง

(5) (อ่านไม่ออก) โดยนั้นแล ๐ มาตราหนึ่งโสกในบ้าน
 ของคนกลาวนี้แลและมีโจรลักร่วมอพอพันทาน
 ไปกรายตนก็ไปจอกเรื่อนก็... 3

1 จากศิลาจารึกเขาสุมณภู เขาพระบาทใหญ่ จังหวัดสุโขทัย.

2 เรื่องเดียวกัน.

3 จากศิลาจารึกกฎหมายลักษณะโจร พ.ศ. 1916.

- (6) (อ่านไม่ออก) หนีไปไว้กลางเมือง ๐ มาตรา
หนึ่ง โสกลุขขุนมนุข (อ่านไม่ออก) แลผู้ใด
อันอยู่ภายนอก (อ่านไม่ออก) เมืองเล็กตนยัง
ไกลจาก ¹

4. ให้นำหน้าข้อความที่กล่าวถึงศักราช เช่น

- (7) พระพุทธพระธรรมพระสงฆ์จริงเป็นมงคลน
นเทาสรรพทานุตราย ๐ ศักราชแก่พระเจ้านย
รพานโคพันเการอยสีลิมเจ็คบีโน (อ่านไม่ออก) ²

5. ให้นำหน้ารายการต่าง ๆ เพื่อแยกรายการนั้นออกเป็นแต่ละรายการ
ไป ดังตัวอย่าง

- (8) ที่นั่งพระเจ้า ๐ จรามชั้นอันหนึ่ง ๐ พ
กอนหนึ่ง ๐ หมอนอันหนึ่ง ๐ บังงาอัน
หนึ่ง ๐ เคาปนอันหนึ่ง ๐ สดงอันหนึ่ง ๐ ประที
ป ๐ ดินเทียน ๐ ประธูป ๐ กระจิง ๐ ไหลดินใสคอ
กไม

6. ใช้แยกคำซึ่งมีรูปเดียวกันและอยู่ติดกัน เพื่อแยกคำรูปนั้นออกจากกัน
เพราะคำเหล่านั้นทำหน้าที่ต่างกัน ผู้เขียนจึงมักจะนำเครื่องหมายฟองมันมาแยกคำ
เหล่านั้นออกเสีย เช่น

¹ เรื่องเดียวกัน

² จากศิลาจารึกข้างลอม หลักที่ 47 ก.เมืองเก่า อ.เมือง จ.สุโขทัย พ.ศ.

- (9) นพระศรีมหาโพธิมาถึงวันสถาปนา
พระศรีรัตนชาคนี้ได้เท่าใ
คให้แก่วาดงนี้ฉีกนับด้วยปีได้
พันเการอยสี่สิบหกปี 0 ปีอัน
นพระไค้เป็นพระพุทธรูปนั้นในบิวดอกฉีกนับด้วยเดือนได้
ฉิบหนึ่งสี่พันหกสิบเดือน 0 เดือนอันพระไค้เป็นพระพุท ¹

7. ไขแยกอักษรซึ่งมีรูปเดียวกันและอยู่ชิดกัน เนื่องจากอักษรรูปเดียว
กันนี้ รูปหนึ่งทำหน้าที่เป็นอักษรท้ายพยางค์ของคำหน้า ส่วนอีกรูปหนึ่งเป็นตัวอักษรต้น
พยางค์ของคำถัดไป เช่น

- (10) นั้นนยอมนำคนทั้ง
งหลายกระทำบุญ
ธรรมบชาคสักเม
อ 0 อยู่ในสองแคว
วโคเจ็คเขาจึงนำ
พลมามีทั้งชาวส... ²

ข้อสังเกตเกี่ยวกับการเว้นวรรคในสมัยกรุงสุโขทัย

การเขียนหนังสือสมัยกรุงสุโขทัยในระยะแรก ๆ นั้น เป็นการเขียนแบบที่
ไม่มีการเว้นวรรคเลย ผู้จารึกจะจารึกคำเรียงต่อกันไปจนจบเรื่อง วิธีเขียนเช่นนี้
สันนิษฐานได้ว่าคงจะทำให้มีปัญหาในการสื่อสาร ฉะนั้น ในเวลาต่อมาจึงมีการแก้ไข

¹ ศีลาจารึกเขาสุมนัญญู เขาพระบาทใหญ่ จังหวัดสุโขทัย คัดลอกโดยวาง
รูปเหมือนต้นฉบับ.

² เรื่องเดียวกัน.

วิธีเขียนเสียใหม่ โดยนำเอาเครื่องหมายฟองมันมาใช้ควบคู่กับการเว้นวรรคเพื่อแก้ปัญหา ดังจะเห็นได้จากศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงค้ำที่ 1 และค้ำที่ 2 ซึ่งจารึกในสมัยกรุงสุโขทัยตอนต้น ๆ และศิลาจารึกอื่น ๆ ที่จารึกประมาณ พ.ศ. 1830 ถึง พ.ศ. 1882 ไม่มีการเว้นวรรค และไม่มีการใช้เครื่องหมายฟองมันเลย ส่วนศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงค้ำที่ 3 และค้ำที่ 4 (ซึ่งสันนิษฐานว่าจารึกในสมัยหลัง)¹ กับศิลาจารึกที่จารึกประมาณหลัง พ.ศ. 1882 นั้น ไม่มีการเว้นวรรคเลย เช่นกัน แต่มีการใช้เครื่องหมายฟองมันควบคู่ไปกับการเว้นวรรคด้วย

การที่ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า วิธีเขียนหนังสือโดยไม่มีการเว้นวรรคของสมัยกรุงสุโขทัย ตั้งแต่ พ.ศ. 1830 ถึง พ.ศ. 1882 คงจะทำให้มีปัญหาในการสื่อสารนั้น ผู้วิจัยอาศัยข้อสังเกตจากการอ่านศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงในปัจจุบัน คือ ในปัจจุบันนี้ การอ่านศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง มีปัญหาในเรื่องการตีความ ดังเช่นข้อความตอนหนึ่งที่กล่าวว่า "ขุนสามชนเกลื่อนเข้าไพร่ฟ้าหน้าใสพอกุหนี่ญ่าพายแจจ" ซึ่งอยู่ในค้ำที่ 1 นั้น มีท่านผู้รู้ได้ตีความแตกต่างกันไปดังนี้ คือ

กลุ่มที่ 1 ตีความว่า ขุนสามชนขับพลเข้ามา ทหารของพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ และพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ (กองทัพของพ่อขุนศรีอินทราทิตย์) ต่างหนีกระจัดกระจายไป

กลุ่มที่ 2 ตีความว่า ขุนสามชนขับพลเข้ามา ทหารของพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ต่างหนีกระจัดกระจายไป (พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ไม่ได้หนี)

กลุ่มที่ 3 ตีความว่า ขุนสามชนขับพลเข้ามาพร้อมด้วยทหารที่มีหน้าตาแจ่มใส (ทหารที่เข้มแข็ง ยิ่งเพิ่มพร้อมที่จะทำการรบ) พ่อขุนศรีอินทราทิตย์หนีแตกไป

¹ โม่รี ชื่นสำราญ และ เทือก กุสุมา ณ อุษยา, ประวัติวรรณคดีไทย (พระนคร : องค์การค้ำกุสุมา, 2516), หน้า 55.

จะเห็นได้ว่า การไม่ใช้เว้นวรรคจะทำให้มีปัญหาในเรื่องการตีความ ถ้าผู้จารึกศิลาที่ใช้การเว้นวรรค ก็จะทำให้ผู้อ่านเข้าใจข้อความตอนนั้นว่ามีความหมายตามข้อใด เช่น ถ้าเขียนว่า

ขุนสามชนเกลื่อนพลเข้า ไพรฟ้าหน้าใส พอกู หนีญญาพายจแจ
ก็จะตีความหมายตามกลุ่มที่ 1 ถ้าเขียนโดยใช้เว้นวรรคดังต่อไปนี้ คือ

ขุนสามชนเกลื่อนพลเข้า ไพรฟ้าหน้าใสพอกู หนีญญาพายจแจ
ก็จะตีความหมายตามกลุ่มที่ 2 และถ้าเขียนโดยใช้เว้นวรรคดังต่อไปนี้ คือ

ขุนสามชนเกลื่อนพลเข้าไพรฟ้าหน้าใส พอกูหนีญญาพายจแจ
ก็จะตีความหมายตามกลุ่มที่ 3

ฉะนั้น ในเวลาต่อมา คือ ประมาณหลัง พ.ศ. 1882 จึงได้มีการนำเอาเครื่องหมายพ้องมันควมคู่ไปกับการเว้นวรรคดังกล่าวมาแล้วในตอนต้น มาใช้ในการเขียนหนังสือไทย

ส่วนการคัดลอกศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงนั้น ในปัจจุบันนี้ผู้คัดลอกส่วนใหญ่จะคัดลอกผิดไปจากในศิลาจารึกเดิม ทั้งนี้ เพราะว่ามีผู้คัดลอกมักจะเติมเว้นวรรคลงไปด้วย การที่เป็นเช่นนี้อาจจะเนื่องมาจาก ผู้คัดลอกได้รับอิทธิพลจากการเขียนหนังสือสมัยปัจจุบัน ดังจะยกตัวอย่างการคัดลอกศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมาจารึกไว้ที่ข้างตึกศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นต้น

การจารึกสมัยพ่อขุนรามคำแหง กับการคัดลอกข้อความมาจากศิลาจารึกสมัยพ่อขุนรามคำแหงในสมัยปัจจุบัน มีความแตกต่างกันในเรื่องที่เกี่ยวกับการเว้นวรรคอยู่ 2 ประการ คือ

ประการที่ 1 การคัดลอกข้อความมาจากศิลาจารึกสมัยพ่อขุนรามคำแหงในสมัยปัจจุบัน มีการเว้นวรรค เช่น

เห็นข่าวท่านมีใครพิน เห็นสินท่านมีใครเคื้อคู้...
 ซึ่มาไปช่าย ใครใคร่คาซางคว่ใคร ใครคามาคา ...
 กูไปทบ้านทเมือง ไตหนึ่งรังซางไตบ่าว ...

ประการที่ 2 ในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง ตัวอักษรควบจะเขียนติดต่อกัน ส่วนข้อความที่คัดลอกมาจะเขียนแยกกันตามแบบปัจจุบัน เช่น คำว่า หนึ่ ในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงจะเขียน ๐หน คือ อักษร ห กับ น จะเขียนติดกัน ส่วนจารึกที่คณะศิลปศาสตร์คัดลอกมาจะเขียนค่านี้อย่างนี้ ๐ ห น คืออักษร ห กับ น จะเขียนแยกออกจากกัน

การเว้นวรรคสมัยกรุงศรีอยุธยา

การเว้นวรรคในสมัยกรุงศรีอยุธยา ผู้วิจัยศึกษาจากจารึกและเอกสารต่าง ๆ หลายประเภท คือ

1. ศิลาจารึกต่าง ๆ ได้แก่

ศิลาจารึกวัดสรศักดิ์	พ.ศ. 1955
ศิลาวัดช้างค้ำ	พ.ศ. 2000
จารึกชะลอพระพุทโธไสยาสน์วัดป่าโมก	พ.ศ. 2271
2. จารึกบนแผ่นลานเงิน ได้แก่

จารึกบนลานเงินจังหวัดชัยนาท	พ.ศ. 1916
จารึกบนลานเงินจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	พ.ศ. 1917
3. จารึกบนแผ่นลานทอง ได้แก่

จารึกลานทองวัดสองคม	พ.ศ. 1951
---------------------	-----------

4. จารึกบนแผ่นไม้ ใต้แก่
จารึกบนไม้แดง พ.ศ. 2007
5. พงศาวดาร ใต้แก่
พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา จ.ศ. 217 - 906 (พ.ศ. 2087)
พงศาวดารกรุงเก่าเล่ม 3 พ.ศ. 2091
พงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับหลวงประเสริฐ พ.ศ. 2223
6. หนังสือสัญญา ใต้แก่
หนังสือกรมการเมืองตะนาวศรีอนุญาตให้พ่อค้าเดินมาค้าขาย
ค้าขายในปีระกา พ.ศ. 2164
7. จดหมายเหตุ ใต้แก่
จดหมายเหตุกรุงศรีอยุธยาเรื่องราชทูตฝรั่งเข้ามาเจริญทาง
พระราชไมตรี พ.ศ. 2228
8. กฎหมายมณฑล ใต้แก่
กฎหมายงานพระบรมศพครั้งกรุงเก่า พ.ศ. 2278
9. พระราชสาส์น ใต้แก่
ศุภอักษรอักษรมหาเสนาบดีไทยมีไปถึงอักษรมหาเสนาบดีลังกา
จ.ศ. 1118 พ.ศ. 2299
สมณสาส์นระหว่างกรุงธนบุรีกับกรุงศรีสัตนาคนหุต พ.ศ. 2321

ผลการศึกษากาเว่นวรรคในสมัยกรุงศรีอยุธยาอาจสรุปได้ดังนี้ คือ

1. มีการเว่นวรรคเฉย ๆ
2. มีการเว่นวรรคควบคู่กับการใช้เครื่องหมายวรรคตอนต่าง ๆ
เช่น ฟองมัน ชั้นคู่ (๑ | ๒) ¹

1. มีการเว่นวรรคเฉย ๆ การเว่นวรรคเฉย ๆ มีวิธีเว่นวรรคดังนี้ คือ

ก. มีการเว่นวรรคชนาประโยค เช่น

- (11) กราบถวายบังคมลาพระราชทานรางวัลแก่
ทูตทั้งสองเมืองเป็นอันมาก ฝ่ายทูต
ทูตต่างคนต่างกลับไปเมือง อันพระเกียรติ
พระยศแผ่ไพศาลไปทุกนานาประเทศชาน้อยใหญ่
ทั้งปวง ²

การเว่นวรรคระหว่างประโยคนั้น ในบางแห่งอาจไม่เว่นวรรคก็ได้
ถ้าใจความของประโยคนั้นเกี่ยวข้องกับใจความของประโยคที่อยู่ข้างหน้า หรือ
ประโยคที่ตามมาข้างหลังอย่างมาก เช่น

- (12) ศักราชขึ้นเกล้าตัวออกนพทนต์นั้นไซ้
พระบรมราชาธิบดีศรีมหาจักรพรรดิราชและ
พระมาตุราชและพระมาตจจาเจ้าแฉะทวน
เสด็จขึ้นมาให้ทานช่างเผือกแลราชรถแก่
พระสงฆ์ทุกเมืองแลยอมไต่เองเมื่อทาน

¹ พระยาอุปทิศศิลปสาร, เรื่องเดิม, หน้า 309.

² พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา เล่ม 14 พ.ศ. 2176 - 2138.

ขึ้นมาในไซ้พระมาตัจฉาเจ้าชมาอยุธยา
นักหัวสนามเกาะตะวันตกวัดสุรศักดิ์ทาน
มาปิดทองในพระวิหารทานไว้ที่ตำแหน่งนั้น ¹

ข. เว้นวรรคข้างหน้าอนุพากษ์ชนิดต่าง ๆ ดังนี้

1. ข้างหน้าอนุพากษ์หลัก เช่น

(13) ขึ้นเสวยราชสมบัติพระนครศรีอยุธยา แลทาน
จึงให้สมเด็จพระราเมศวรเจ้าเสด็จไปเสวยราช
สมบัติเมืองลพบุรี ²

2. ข้างหน้าอนุพากษ์วิเศษณ์ เช่น

(14) แล้วขุนบำเรอภักดีไ้หนายุดานลคเพดาน
หยาวกดง จึงให้ชาวมาเนเอาเพดาน
ก้ามเหย้ามาใส่ ³

3. ข้างหน้าอนุพากษ์คุณศัพท์ เช่น

(15) แลตั้งเจ้าฟ้าศรีสวรรค์ซึ่งเรียกว่าพระราช
กัลยาณี ซึ่งเป็นกรมหลวงโยธาเทพ
เป็นพระบรมราชกนิ์ของสมเด็จพระ
นารายณ์เป็นเจ้านั้น ⁴

¹ ศีลาจารึกวัดสุรศักดิ์ พ.ศ. 1955.

² พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ (แพतालक्षण)
พ.ศ. 2223.

³ กฎหมายงานพระบรมศพครั้งกรุงเก่า จ.ศ. 1097 (พ.ศ. 2278).

⁴ พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา จ.ศ. 1045 - 1046 (พ.ศ. 2227).

- (16) มาถึงท่านมุสลิมแปร ผู้เป็นเสนาบดี
ผู้ใหญ่แห่งพระมหากษัตริราชเจ้าหลุย
เลกรัง¹

การไม่เว้นวรรคตามแบบข้อ ข. ในบางแห่งอาจไม่มีการเว้นวรรคดังกล่าวก็ได้ เช่น

ไม่เว้นวรรคข้างหน้าอนุพจน์หลัก (ตามแบบข้อ ข.1)

- (17) เป็นชู้กับผู้รังมหากเล็กสองคน พิจารณา
 เป็นสัจแล้วสั่งให้พวกพี่พายหนายเลือก ไป
 ทำชำเราแล้วให้ตัดแขนตัดศีรษะเอาอกทั้ง
ชายหญิง อยาให้ใครคุยเยียงกันต่อไป²

จะเห็นได้ว่า ในตัวอย่างที่ (17) นี้ ไม่มีการเว้นวรรคข้างหน้า
 อนุพจน์หลัก ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะมีการเว้นวรรคข้างหน้าอนุพจน์ว่า ไปทำชำ
เรา ข้างหน้าอนุพจน์หลักนี้มีเพียง 4 คำเท่านั้น จึงไม่มีการเว้นวรรค

- (18) สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้าก็ให้ชุมพรหมณา
 จารย์แลท้าวพระญาเสนามาตย์ทั้งหลายเหลอน
 มหามหารรถตั้งพระราชพิທີโกษุภกรกรมสม
 เด็จพระบรมเชษฐาธิราชกุมารทานแลปราสาทพระ
นาม (อานไม่ออก) สมเด็จพระราเมศวรบรมไศ
โลกนาถพิตร³

¹ จดหมายเทศกรุงศรีอยุธยา, สำเนาหนังสือออกญาพระเสด็จถึงมุลูแบ
เรื่องสัญญาการค้าขาย พ.ศ. 2231.

² พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา จ.ศ. 1131 - 1132 (พ.ศ. 2231).

³ พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา จ.ศ. 801 - 803 (พ.ศ. 1983).

จะเห็นว่า อนุพากย์หลักในตัวอย่างที่ (18) นี้ไม่มีการเว้นวรรค
ข้างหน้าอนุพากย์ ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะใจความของอนุพากย์หลักนี้มีความสัมพันธ์
กับใจความที่อยู่ข้างหน้ามากก็ได้

ไม่เว้นวรรคข้างหน้าอนุพากย์วิเศษณ์ (ตามแบบข้อ ข.2)

- (19) ฝ่ายพระสีลินีผู้เป็นน้องพระยอดฟ้า พระองค์เอา
มาเลี้ยงไว้จนอายุได้สิบสามสิบสี่ปี จึงให้ออก
ไปบวชเป็นสามเณรอยู่ วัดราชประดิษฐาน พระ
สีลินีมิได้ตั้งอยู่ในกตัญญูสองสามคนพวกพลุกิดการกบถครั้ง
ทราบจึงคำรัสสั่ง เจ้าพญามหาเสนา ให้เอาตัวพระสีลินีมา
พิจารณาไต่ความ ¹

ไม่เว้นวรรคข้างหน้าอนุพากย์คุณศัพท์ (ตามแบบข้อ ข.3)

- (20) สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าก็ตรัสให้ลงโทษขุน
อินทเคชะผู้เป็นยกกระบี่ตรันมังคับตอน
พลเขาปลุนเมือง แลนายทัพนายกอง
ทั้งหลายในมัตตระเวนรอบทัพด้วย ²

ค. มีการเว้นวรรคข้างหลังหน่วยประธานที่เป็นคำเรียกชื่อคน เช่น

- (21) พระเจ้ากรุงศรีวิชัยบวรราช ได้ทูลอามาศ์เชิญ
พระศรีทันตชาตจำลองแล ³

¹ พงศาวดารกรุงเก่า เล่ม 3 พ.ศ. 2087 - 2091.

² พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา เล่ม 7 พ.ศ. 2110 - 2111.

³ จดหมายเหตุสมัยกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. 2299 ศุภอักษรอัครมหาเสนาบดี

ไทยมิไปถึงอัครมหาเสนาบดีลังกา จ.ศ. 1118.

ในบางแห่งอาจไม่มีการเว้นวรรคข้างหลังหน่วยประธานที่เป็นคำเรียกชื่อก็ได้ ดังตัวอย่างที่ (20) หน่วยประธาน คือ สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้า ไม่มีการเว้นวรรคข้างหลังหน่วยประธานนี้

ง. มีการเว้นวรรคชานาขกลุ่มคำต่าง ๆ ได้แก่

1. ชานาขกลุ่มคำนามซึ่งอาจจะเป็นชื่อเฉพาะ หรือเป็นคำที่ผู้เขียนต้องการจะเน้นให้เห็นเด่นชัดขึ้น เช่น

(22) จุลศักราช 1047 ปี มาในกำบัน
หลวง ชื่อวิศิษฐ์ และมีเรือรบ
ใหญ่ชื่อลามาลินมีปืนใหญ่¹

(23) จุลศักราช 730 ชานานามแผ่นดินว่า หงษ์ อยู่
ในรัชกาลที่ 31 ปี วงษ์เหม็งตั้งกรุงที่นางกิ่ง²

2. ชานาขกลุ่มคำบอกเวลา คือ การเว้นวรรคทั้งข้างหน้าและข้างหลังคำบอกเวลาที่เป็นคำเรียกชื่อ ปี เดือน วัน เวลา เช่น ในตัวอย่างที่ (22)

(23) มีการเว้นวรรคชานาขเรียกชื่อปีคือ จุลศักราช และตัวอย่างต่อไปนี้

¹ จดหมายเหตุซึ่งพระยาภาษากรวงษ์แปลจดหมายเหตุระยะทางของมองซิเออร์ เลอซีวาลิเออร์ ญู เหมองต์ ราชทูตพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสเข้ามาเจริญพระราชไมตรีในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ จ.ศ. 1047 (พ.ศ. 2228).

² จดหมายเหตุกรุงศรีอยุธยา ว่าด้วยพระราชไมตรีไทยกับจีน สมัย จ.ศ. 732 - 1005 (พ.ศ. 2185).

- (24) ปีชาลโทศกวัน 6 ~~6~~ 5 คำ เพลลา
สามนาฬิกาเกาบาท สถาปนากรุงพระนครศรี
 อโยธยาชัพอพราทมณโฑฤกษ์กัังพิทชิกลมบาท
 ไคสังขหักบิณาวัศรไคคนหมับโบหนึ่ง ¹
- (25) วันที่ 3 เดือนมาฆ ในปีคริสตศักราช 1685
 ตรงกับปีจุลศักราช 1047 ปี มา ในกำบัง
หลวงชือริศโร ²

3. ชานากลุ่มคำที่เป็นคำขึ้นต้นหนังสือ เช่น

- (26) นามศกอักษรบรรพจน ในนามเรอาผู้อักษรมหา
เสนาบดี ³
- (27) อักษรขอยกาธา ออกญาไชยาธิบดีศรีณรงค์
ภไชยภัก ⁴

4. ชานากลุ่มคำที่เป็นรายการต่าง ๆ คือ มีการเว้นวรรคทั้งข้าง
หน้าและข้างหลังกลุ่มคำที่เป็นรายการ เพื่อแยกรายการเหล่านั้นออกเป็นแต่ละราย
การไป เช่น

¹ พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา จ.ศ. 712 - 906 (พ.ศ. 2087).

² จดหมายเหตุกรุงศรีอยุธยา เรื่องราชทูตฝรั่งเศสเข้ามาเจริญพระราช
ไมตรี จ.ศ. 1047 (พ.ศ. 2228).

³ จดหมายเหตุสมัยกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. 2299, ศกอักษรอักษรมหาเสนาบดี
ไทยมีไปถึงอักษรมหาเสนาบดีลังกา จ.ศ. 1118.

⁴ หนังสือกรมการเมืองตระนาวศรี อนุญาตให้พ่อค้าเมืองเคนมาร์คมาค้าขาย
ในปีระกา พ.ศ. 2164.

- (28) สี่เศจพระพุทฺชเจ้า
อิกุลกเตาพวงพองพินองสรรรษา
หลอพิมพระคนนาเจด
เหมือนทกพนนรอยหาสี่บสององค
จวายอาโนสงสนิปไป แคสี่เศจพระรามาชิบตี
แคสี่เศจพระศรีราชาอิราช แคพวงญาตี
พออกแม
ออกทีแมออก ชาวเจ้าเหนานกขรรนจุงละสวรรคนिरพาน
สถานสถิรทุกคน ¹
- (29) ขณะนั้นเอกราชทั้งสามเมืองคือ พระยาลาน
ข้างแลมหาราช แลมหาราชพระยาเชียงใหม่
และพระยาหงสาวดี ชมพระราชศรีทธา ²

การไม่เว้นวรรคตามแบบข้อ ง.

ไม่เว้นวรรคชานาบลุ่มคำที่ต่องการเน้น (ตามแบบข้อ ง.1) หรือมีการเว้นวรรคเป็นแบบอื่นก็ได้ เช่น ตัวอย่างที่ (22) คำว่าลามาลิน ไม่มีการเว้นวรรคชานาและในตัวอย่างที่ (25) คำว่า ธีอิริศโซร์ เว้นวรรคเฉพาะข้างหลังคำ เป็นต้น

ศูนย์วิจัยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ จารีกลานเงินจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พ.ศ. 1917.

² จารีกบนไม้แดง, สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ พ.ศ. 2007 -

ไม่เว้นวรรคชานาบลุ่มคำบอกเวลา (ตามแบบข้อ ง.2)

(30) ได้มาถึงปากอ่าวแม่น้ำเจ้าพระยาในวันที่24เดือนเสป
เตมเบอร์ ตรงกับเดือน 10¹

หรืออาจจะเว้นวรรคเฉพาะข้างหน้าคำบอกเวลาก็ได้ เช่น

(31) ให้ประโคมฆ้องแตรสังข์แล้ว ครั้น
เพล 4 โมง 8 บาทจึงสำเร็จเสด็จกลับมานพระ
ที่นั่งจักรวรรดิ ต่อเพลที่ 5 ทมเพลิงสงบแล้ว²

ไม่เว้นวรรคชานาบลายการต่าง ๆ ดังตัวอย่างที่ (18) นามวลีว่า
พรหมณาจารย์แลท้าวพระญาเสนามาตย์ทั้งหลายหลนมหามหารรถ ทั้ง 3 รายการนี้
ไม่มีการเว้นวรรคชานาบละรายการเลย และในตัวอย่างต่อไปนี้

(32) ได้ให้ทูลาำมาตย์เชิญพระศรีทันตฑาตุจำลองและ พระ
มณีพิฑธรูปแลภิกษสงฆ³

(33) หมอมเจ้าอบลหมอมเจ้าฉิมกับนางละครสี่คน เป็น
ชูกับฝรั่งมหาดเล็กสองคน⁴

¹ จดหมายเทศกรงศรีอยุธยา, เรื่องราชทูตฝรั่งเข้ามาเจริญพระราชมิตร
จ.ศ. 1047 (พ.ศ. 2228).

² ฎหมายงานพระบรมศพครั้งกรุงเก่า จ.ศ. 1097 (พ.ศ. 2278).

³ จดหมายเทศสมัยกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. 2299, ศุภอักษรอัคกรมหาเสนาบดี
มิไปถึงอัคกรมหาเสนาบดีลังกา จ.ศ. 1118.

⁴ พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา จ.ศ. 1131 - 1132 (พ.ศ. 2313).

จ. มีการเว้นวรรคชานาคำ ข้างหน้าคำหรือข้างหลังคำชนิดต่าง ๆ ดังนี้

1. เว้นวรรคข้างหน้าคำจำนวนนับ เช่น
(34) ครั้งนั้นพวกประเทศราชขึ้น ___ 16เมืองคือเมืองมลก 1
2. เว้นวรรคชานาคำลักษณะนาม เช่น
(35) วัน ๖ ๓ ___ คำ พระพุทธศักราช 2290 2
3. เว้นวรรคชานาคำบุพบท ๓ เช่น
(36) พระสีลินมิได้ตั้งอยู่ในกัณฑ์อุตองสมพวกพลคิด
การกบฏครั้นทราบจึงตำร้ศสังเจาพญามหาเสนาให้เอา
ตัวพระสีลินมาพิจารณาไคความ เป็นสัจหา
ประหารชีวิตไม แตคมตัวไว้ ๓ วัคมชราช 3
4. เว้นวรรคข้างหลังคำเชื่อมอนุพากย์ ว่า เช่น
(37) ก็ทรงพระวิจารณาด้วยพระปรีชาญาณตรัส
ทราบเหตควา นายทัพนายกองเหล่านี้... 4

1 พงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศ.

2 เรื่องเดียวกัน.

3 พงศาวดารกรุงเก่า เล่มที่ 3 พ.ศ. 2087 - 2091.

4 พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา จ.ศ. 1131 - 1132 (พ.ศ. 2313).

การไม่เว้นวรรคตามแบบข้อ จ. เช่น

ไม่เว้นวรรคขนาดคำจำนวนนับ (ตามแบบข้อ จ.1)

(38) แล้วให้ตั้งการสมโภชเลนมหรศ๗วันเป็นมโหฬารยิ่งนัก ¹

ไม่เว้นวรรคขนาดคำลักษณะนาม (ตามแบบข้อ จ.2) ผู้เขียนในสมัยนี้อาจจะเว้นวรรคเฉพาะข้างหลังคำลักษณะนาม หรืออาจจะไม่เว้นวรรคเลยก็ได้ เช่น

(39) ศาสนาให้น้ำไว้กับอาราม 400ไร่ แม่
อยู่หัวเจ้าขั้วนา335ไร่นี้เป็นนาแจกนายสรศักดิ์ ²

ไม่เว้นวรรคขนาดคำบุพบท ณ (ตามแบบข้อ จ.3) บางแห่งอาจจะเว้นวรรคเฉพาะข้างหน้าคำบุพบท ณ หรือไม่เว้นวรรคเลยก็ได้ ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะผู้เขียนในสมัยนี้เห็นว่า บุพบท ณ นั้น เป็นกาลวลี หรือสถานวลีด้วยจึงไม่ใช้เว้นวรรคแยกบุพบท ณ ออกไปต่างหาก เช่น

(40) กรมพระราชวังบวรสถานมงคล เสด็จ
ไปอยู่ณวังจันทร์เฉลิม ³

(41) สมุหศักดิ์กราช 1157ปีเถาะต้ปตศกฯ สมเด็จพระ
บรมชนกกรมหาราชพระเจ้าอยู่หัวนันทวดี
ราชย์ ณกรุงเทพทวารวดีศรีอยุธยา ⁴

¹ พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา เล่ม 14 พ.ศ. 2176 - 2138.

² ศิลาจารึกวัดสรศักดิ์ พ.ศ. 1955.

³ พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา จ.ศ. 1045 - 1046 (พ.ศ. 2227).

⁴ พงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศ.

ไม่เว้นวรรคขนาดคำเชื่อมอนุพากย์ ว่า (ตามแบบ จ.4) อาจจะไม่เว้นวรรค เฉพาะข้างหน้าคำเชื่อมอนุพากย์ ว่า หรือไม่เว้นวรรคเลยก็ได้ เช่น

(42) ๐ จึงพระญาฯ เลียงจิงไซ้ ทั้งสองไปบอกแก่
ที่พระญา ว่า เกจไปเอาเมือง ¹

(43) เหนือเกล้าเห็นอกระหม่อม ส่งแก่พระราช
สงครามว่าพระวิหารเกกกันโบราณสถาปนาไว้ ใน
อารามวัดศาลาคี่ ²

สรุปได้ว่าในสมัยกรุงสุโขทัยและสมัยกรุงศรีอยุธยา การเว้นวรรคเฉย ๆ เริ่มปรากฏเป็นครั้งแรกในการเขียนหนังสือไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา คือ ในจารึกบน แผ่นลานเงิน จังหวัดชัยนาท ของสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งจารึกเมื่อปี พ.ศ. 1916 ถึงแม้ว่ากวีอาจารย์วัดป่ามะม่วงของสมัยกรุงสุโขทัยซึ่งจารึกในปีเดียวกันก็ยังไม่มีการเว้นวรรคเฉย ๆ การเว้นวรรคเฉย ๆ ในสมัยกรุงศรีอยุธยานี้อาจกล่าวได้ว่า ไม่มีกฎเกณฑ์ที่แน่นอน ทั้งนี้เพราะวิธีเว้นวรรคแต่ละข้อนั้น จะมีข้อยกเว้นว่า จะใช้ เว้นวรรคแบบอื่นหรือไม่เว้นวรรคก็ได้ เช่น คำหรือกลุ่มคำเดียวกัน บางครั้งอาจ ใช้การเว้นวรรคขนาด บางครั้งอาจเว้นวรรคเฉพาะข้างหน้า บางครั้งอาจเว้นวรรคเฉพาะข้างหลัง หรือบางครั้งอาจไม่เว้นวรรคเลยก็ได้ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะ ใจความในประโยค อนุพากย์ กลุ่มคำ หรือคำนั้นกับใจความในบริบทนั้น มีความสัมพันธ์กันมากน้อยเพียงใด ถ้ามีความสัมพันธ์กันมากก็อาจจะไม่ต้อง เว้นวรรคก็ได้ ดังตัวอย่างที่ (18) เป็นต้น หรืออาจจะขึ้นอยู่กับจำนวนคำก็ได้

¹ พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา จ.ศ. 801 - 803 (พ.ศ. 1983).

² จารึกชะลอพระพุทธรูปไสยาสน์วัดป่าโมก รัชกาลสมเด็จพระเจ้าท้ายสระ (พ.ศ. 2271).

เช่น จำนวนคำที่อยู่ข้างหน้าประโยค อนุพยางค์ กลุ่มคำ หรือคำนั้นมีมากแล้ว ดังนั้น ประโยค อนุพยางค์ กลุ่มคำ หรือคำ ต่อไปก็ควรจะเว้นวรรค เป็นต้น นอกจากนี้ ยังอาจกล่าวได้ว่าสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งเป็นสมัยที่เริ่มมีการใช้เว้นวรรคเฉย ๆ นั้น มีการเว้นวรรคน้อยมาก ดังจะเห็นได้ว่าในบางแห่งนั้นเขียนเรื่องเรียงติดต่อกันไป ยาวมาก จึงจะมีการเว้นวรรคสักครั้งหนึ่ง ดังตัวอย่าง

- (44) สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้าก็มีพระราชโองการดำรัส
 เหนือเกล้าสั่งว่าให้ชุมนุมเอาพญามาตยให้หนึ่งสี่
 ถึงพระอิมทรหารมางตั้งเมืองไซเวรียเทอดแลให้
 ตั้งแกงพระยาพิณทองของพระยาภิเมืองปลวก
 เมื่อเปลา่นั้น พญามาตยราชอำมาตย
 ทั้งหลายก็ ¹

2. มีการเว้นวรรคควบคู่กับการใช้เครื่องหมายวรรคตอนต่าง ๆ ได้แก่

ก. การเว้นวรรคควบคู่ไปกับการใช้เครื่องหมายพองมัน ในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีการใช้เว้นวรรคควบคู่ไปกับเครื่องหมายพองมันเหมือนสมัยกรุงสุโขทัยเช่นกัน และมีวิธีใช้ดังนี้

1. ใช้เริ่มเรื่อง คือ เมื่อเริ่มต้นจะเขียนหรือเมื่อขึ้นต้นเรื่อง ผู้เขียนมักจะใช้เครื่องหมายพองมันนำ เช่น

- (45) ๑ อันอสังการเรือไชยสุพรรณหงษ์พยุห
 ยาศราคุดาเคลื่อนโดยขบวรเสด็จประเวศมา
 ประทับหาชนานมหาวาสกรีคอยทอดพระเนตร
 ขบวรแหพระพุทธรูประติมากร ²

¹ พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา จ.ศ. 801 - 803 (พ.ศ. 1983).

² พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา เล่ม 14 พ.ศ. 2176 - 2138.

2. ให้นำหน้าข้อความใหม่ เมื่อจบข้อความตอนหนึ่ง ๆ แล้ว และ
จะเริ่มขึ้นข้อความใหม่หรือเรื่องใหม่ ผู้เขียนหนังสือในสมัยอยุธยา มักจะใช้เครื่องหมาย
หมายฟ้องมันคั้น เพื่อแสดงว่าข้อความนั้น ๆ เป็นข้อความคนละตอนกัน เช่น

(46) ขึ้นทุลเกล้าฯ ถวายมีข้อความต่อไป
ข้างล่างนี้ ควรมีควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ ขอเดชะ ๕๖
๑ ในคำจดหมายเหตุระยะทางนั้นมีความว่า ¹

(47) ให้เกณฑ์เข้าบันจบกองทัพ กองทัพยกออก
ไปตั้งอยู่ณเมืองไชยา ๑ ฝ่ายเจ้านครศรีธรรมราชได้
ทราบข่าวศึก ²

3. ให้นำหน้าข้อความที่กล่าวถึงเวลา อาจจะเป็น ศักราช ปี
เดือนข้างขึ้นข้างแรม วัน หรือเวลาก็ได้ เช่น

(48) พระนกรศรีอยุธยาครั้งนั้นเกษมสุขสมบูรณ์
ยิ่งนัก ๑ ลุศักราช 957 ปี มะแม
ทัพศึก ทรงพระกรุณาตั้งพระราชกำหนด
กฎหมายพระไอยการ ³

¹ จดหมายเหตุซึ่งพระยาภาณุกรวงษ์ แปลจดหมายเหตุระยะทางของ
มองซิเออร์ เลออีวาดีเออร์ ญู เหมองค์ ราชทูตพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 พระเจ้า
กรุงฝรั่งเศส เข้ามาเจริญพระราชไมตรีในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ จ.ศ. 1047.

² พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา จ.ศ. 1131 - 1132 พ.ศ. 2313.

³ พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา เล่ม 14 พ.ศ. 2176 - 2138.

- (49) แล้วให้ตั้งการสมโภชเลนมหรศ๗วันเป็น
มุโหฬารบึงนัก ๑ ครั้ง ๗ วัน ๑ ^๒
คำ ทถานทตเมืองลานทั้งเมืองทองอุ
เขาเฝ้า

จะเห็นได้ว่า การใช้เครื่องหมายพองมันควบคู่ไปกับการเว้นวรรคนี้
ในสมัยกรุงศรีอยุธยาวิธีใช้น้อยกว่าในสมัยสุโขทัย ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะสมัย
อยุธยาได้นำการเว้นวรรคเฉย ๆ มาใช้แทนด้วยก็ได้ เช่น เครื่องหมายพองมัน
ควบคู่กับการเว้นวรรค ใช้แยกคำที่มีรูปเดียวกันและอยู่ชิดกัน ซึ่งใช้อยู่ในสมัย
สุโขทัย ก็จะเปลี่ยนมาเป็นการใช้การเว้นวรรคเฉย ๆ ในสมัยอยุธยา ดังตัวอย่าง
ต่อไปนี้

- (50) โปรตไ้ให้มีตราตั้งออกไปให้หลวงประดิเป็น
พญาวิชิตภักดีเจ้าเมืองชัยยา ให้เณ
เขามันจบกองทัพ กองทัพยกออกไป
ตั้งอยู่ณเมืองไชยา ²

ข. การเว้นวรรคควบคู่ไปกับการใช้เครื่องหมายชั้นคู่ (๙|๖) ในสมัย
กรุงศรีอยุธยามีการใช้เครื่องหมายชั้นคู่บ้าง จากข้อมูลที่ใช้ศึกษามีการใช้เครื่อง-
หมายชั้นคู่บ่อยมาก ซึ่งพอจะสรุปวิธีใช้ได้ดังนี้

1. ใช้เมื่อจบข้อความ คือ เมื่อจบความผู้เขียนอาจจะใช้เครื่อง-
หมายชั้นคู่ได้หลายความนั้น แล้วใช้เครื่องหมายพองมันนำหน้าข้อความที่เริ่มต้นใหม่
ดังตัวอย่างที่ (46)

¹
พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา เล่ม 14 พ.ศ. 2176 - 2138.

²
พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา จ.ศ. 1131 - 1132.

2. ใ้ในการสรุปความ ผู้เขียนหนังสือในสมัยอยุธยาอาจจะสรุปข้อความยาว ๆ ให้ผู้อ่านเห็นชัดเจน โดยการเขียนที่ริมกระดาษทางด้านซ้ายมือ และเขียนเขว้างจากข้างล่างขึ้นข้างบน เพื่อสรุปใจความตอนนั้น ๆ โดยใช้เครื่องหมายฟองมันน้ำ และใช้เครื่องหมายขึ้นคูปิดท้าย เช่น

(50) . . . (รายละเอียดเกี่ยวกับ พระปรางวัด
มหาธาตุถูกทำลาย)
. . . 1

๑ ปรางวัดมหาธาตุทำลาย

การเว้นวรรคสมัยกรุงธนบุรีถึงรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

ผู้วิจัยได้ศึกษาและสำรวจการเว้นวรรคในสมัยกรุงธนบุรีถึงรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ จากเอกสารที่เป็นตัวเขียนประเภทต่าง ๆ ซึ่งเขียนในสมัยนี้ คือ

1. พงศาวดาร ไค้แก

พงศาวดารกรุงธนบุรี

ประชุมพงศาวดารภาคที่ 65

พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา เล่ม 37

พ.ศ. 2327

¹ พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา เล่ม 14 พ.ศ. 2176 - 2138.

2. หนังสือสัญญาต่าง ๆ ได้แก่
หนังสือสัญญากรุงเทพกับกรุงออสเตรีย
สัญญาฝรั่งเศสกับสยาม
3. พระราชสาส์น ได้แก่
ตำแหน่งพระราชสาส์นไปกรุงปักกิ่ง จ.ศ. 1143
สมณสาส์นระหว่างกรุงธนบุรีกับกรุงศรีสัตนาคณหุต พ.ศ. 2353
4. ไบบอก ได้แก่
ไบบอกเมืองกรุงเก่าเรื่องส่งตัวนายจุก นายช้าง นายนุช ให้ขุนอิน
ข้าหลวงคุมตัวมากรุงเทพฯ พ.ศ. 2388
5. จดหมายเหตุนั้น ได้แก่
จดหมายเหตุกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1
จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 ถึงอุครดิติให้ส่งตัวนายทิพ นายวัน
ไปให้พระยาพิไชย
จดหมายเหตุรัชกาลที่ 5
6. บันทึกความทรงจำ ได้แก่
บันทึกเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ 62 ปี จ.ศ. 1129 -
1210 และหมายประกาศอากร ความทรงจำเรื่องกรุงเก่า
เสียแล้วพระเจ้าตากมาตั้งเมืองธนบุรี

ผลการศึกษารวบรวมวรรณคดีในสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์
(รัชกาลที่ 1 - 5)

การรวบรวมวรรณคดีในสมัยนี้แบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 2 ประเภท คือ

1. มีการรวบรวมเฉย ๆ
2. มีการรวบรวมควบคู่กับการใช้เครื่องหมายวรรคตอนต่าง ๆ

1. มีการรวบรวมเฉย ๆ ในการรวบรวมเฉย ๆ นี้มีวิธีการต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ คือ

ก. มีการรวบรวมชานาประโยชน์ เช่น

- (51) ขณะนั้นกองทัพพม่าลงไปตั้งโอบหลังทัพหลวงแล้วแบ่งกันเข้าแตกค่ายพญามราชได้ในทันใดนั้น พญามราชขับทหารเข้าตีคันทิงเอาค่ายโค อยู่ประมาณ ๑๒ / วัน พม่าทำการพิชิตพิณโลกกวาดขึ้นขึ้น ฝ่ายข้างในเมืองขาดเสบียงทแกล้วทหาร อิตรโรวลงเรรวนนัก¹

จะเห็นได้ว่าการรวบรวมชานาประโยชน์นี้ ไม่เป็นกฎเกณฑ์ที่แน่นอน เพราะประโยชน์คือ ฝ่ายข้างในเมืองขาดเสบียง และ ทแกล้วทหารอิตรโรวเรรวนนัก ไม่มีการรวบรวมชานาประโยชน์ ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะ 2 ประโยก ถัดมานี้ เป็นประโยคที่มีใจความสั้น ๆ ดังนั้นผู้เขียนอาจไม่รวบรวมชานาแต่ละประโยคดังกล่าวแล้วก็ได้

¹ พงศาวดารกรุงธนบุรี, ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 65 เล่มที่ 22.

ข. มีการเว้นวรรคข้างหน้าอนุพากย์ต่าง ๆ ดังนี้

1. ข้างหน้าอนุพากย์หลัก เช่น

(52) รัبيةผู้เกล้าใส่กระหม่อมได้ปรึกรหานายทัพนายกองทั้งปวงเห็นด้วย
เกล้าควยกระหม่อมพร้อมกันว่าลูกขุนปลุกษาโทษอายุเซงถึงตาย
นั้นก็ควรแกโทษอยู่แล้ว และจะลาดตระเวนสืบราชการฉลอง
พระเดชพระคุณต่อไปจะเสียดใจวเอาคนสืบไปประหารชีวิตเสีย-
นั้นหาเป็นไม¹

2. ข้างหน้าอนุพากย์วิเศษณ์ เช่น

(53) มีความปรารถนาจะดำรงเจริญทางพระราชไมตรีการค้าขาย
การเรือกำปั่นไปมาถึงกันกับประเทศแลด้อยแยกทั้งสองฝ่ายนั้น
จึงทรงพระราชดำริให้ทำสัญญาเพื่อการนี้²

3. ข้างหน้าอนุพากย์คุณศัพท์ เช่น

(54) สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ผู้ผ่านพิภพกรุงรัตนโกสินทร์ อินทอัยยชา
ทรงพระนามกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมสั่งว่า³

จะเห็นได้ว่าในบางแห่งอาจไม่มีการเว้นวรรคข้างหน้าอนุพากย์
เหล่านี้ก็ได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

¹ ใบบอกพระยาสุรินทรราชเสนี รัชกาลที่ 2 เรื่องให้ส่งตัว ม.จ.สายหยด

² จดหมายเหตุรัชกาลที่ 5 หนังสือสัญญากรุงเทพกับกรุงออสเตรเลีย

³ จดหมายเหตุกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 เรื่องแก่เจ้าประเทศราช

ออกไปครองเมืองต่าง ๆ มีหลวงพระบางเป็นต้น พ.ศ. 2335 - 2353.

การไม่เว้นวรรคตามแบบข้อ ข.

ไม่เว้นวรรคข้างหน้าอนุพากย์หลัก (ตามแบบข้อ ข.1)

- (55) มนุษย์ชายหญิงบังเกิดลงท้องและรากครุ¹ เดี่ยวยามเดี่ยวยาย
ทั้งผู้ซึ่งผู้ใจหม่มแก่และกลางคน ¹

ไม่เว้นวรรคข้างหน้าอนุพากย์วิเศษณ์ (ตามแบบข้อ ข.2)

- (56) มาในรัชกาลกรุงธนบุรี สืบไปอีก 7 ปี จึงสิ้นรัชกาล
และเป็นปีกรมหมื่นนเรศรโยธีประสูติ ²

ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะจำนวนคำข้างหน้าอนุพากย์วิเศษณ์นี้มีเพียง 5 คำ
เท่านั้น

ไม่เว้นวรรคข้างหน้าอนุพากย์คุณศัพท์ (ตามแบบข้อ ข.3)

- (57) ครั้นเพลาย่ำสองค่ำเจ้าพระยาสุรศรีให้เอาไม้ทำคอบเอาผ้าชุบ
น้ำมันยางจุดเพลิงใสในกระบอกปืนยิงเข้าไปเผาคายนมาซึ่ง
ประชิดเมืองปากตะวันตก ³

ค. มีการเว้นวรรคข้างหน้าหรือข้างหลังกลุ่มคำที่ทำหน้าที่เป็นหน่วย
ต่าง ๆ ในประโยค ได้แก่

¹ จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 สำนัการายการว่าด้วย เรื่องพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเมื่อก่อนเสวยราชฯ จ.ศ. 1182.

² จดหมายเหตุสมัยกรุงธนบุรี พ.ศ. 2321, สมณสาส์นระหว่างกรุงธนบุรี
กับกรุงศรีสัตนาคนหุต.

³ พงศาวดารกรุงธนบุรี ประชุมพงศาวดารภาคที่ 65 เล่ม 22.

1. ข้างหลังหน่วยประธานที่เป็นคำเรียกชื่อคน เช่น

- (58) สมเด็จพระเจ้าเอมเปเรอออกฟอสเตรีย เป็นกึ่งของ
บเฮมเบียแลอื่น ๆ ¹
- (59) ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่า หลวงราชเสวี
เป็นกณีสัตติปัญญา ²

2. ข้างหน้าหน่วยกรรมของประโยค เช่น

- (60) เชิญเครื่องพระราชบรรพการ ข้างพลาย 1
ข้างฟัง 1
2 ข้างออกมาจ้มก้อง สมเด็จพระเจ้ากรุงตานิงผู้ใหญ่
ตามชนบพระราชไมตรีสืบมาแตกอน ³

การไม่วั้นวรรคตามแบบข้อ ค.

ไม่วั้นวรรคข้างหลังหน่วยประธานที่เป็นคำเรียกชื่อคน (ตามแบบข้อ ค.1)

- (61) ได้ในทันใดนั้น พญาบรมราชขัณฑ์ เข้าที่คืนจึงเอาค่ายได้ ⁴
- (62) ให้การว่า ณ เดือน 4 ปีจอ สัมฤทธิศก เจ้าเมืองหลวง-
พระบาง แต่ให้ท้าวกำปงกงขึ้นไปสืบราชการทางเมืองเชียงใหม่ ⁵

¹ จดหมายเหตุรัชกาลที่ 5 หนังสือสัญญากรุงเทพกับกรุงออสเตรีย.

² สำเนาหมายตั้งหลวงราชเสวีเป็นพระยาจุฬาราชสมบัติ จ.ศ. 1201
(พ.ศ. 2382).

³ จดหมายเหตุสมัยกรุงธนบุรี สำเนาพระราชสาส์นไปกรุงปักกิ่ง จ.ศ. 1143
(พ.ศ. 2324).

⁴ พงศาวดารกรุงธนบุรี ประชุมพงศาวดารภาคที่ 65 เล่ม 22.

⁵ จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 คำให้การพระยานาโตะไปสืบราชการทัพเมือง
เชียงใหม่.

ไม่เว้นวรรคข้างหน้าหน่วยกรรมของประโยค (ตามแบบข้อ ค.2)

- (63) ข้อหนึ่งพระนครศรีอยุธยาใครแจ้ง ข้อความพระสุนทรภักย์ราชทูต
กราบทูลสมเด็จพระเจ้ากรุงมหานครศรีอยุธยา¹

ง. มีการเว้นวรรคชานาขกลุ่มคำที่เป็นคำมอกเวลา คือ การเว้น-
วรรคทั้งข้างหน้าและข้างหลังกลุ่มคำที่เป็นชื่อ ปี เดือน ช่างขึ้น ช่างแรม วัน เวลา
แทน

- (64) ศกมัสศ จุลศักราช 1231 ปีมะเส็ง
เอกศก²

จะเห็นว่ากรเว้นวรรคชานาขกลุ่มคำนี้ในบางแห่งอาจไม่มีก็ได้

- (65) ศกมัสศ จุลศักราช 169 ปีชวคนักสัตวสัมฤทธิ์ศก เดือน10
แรม10ค่ำวัน5³

- (66) ค่ายพระพิไชยกรมการบอกลงไปว่าเดือน15ปีเถาะนพศก⁴

¹ จดหมายเหตุสมัยกรุงธนบุรี สำเนาพระราชสาส์นไปกรุงปักกิ่ง จ.ศ.
1143 (พ.ศ. 2324).

² จดหมายเหตุรัชกาลที่ 5 หนังสือสัญญากรุงเทพกับกรุงออสเตรเลีย.

³ จดหมายเหตุรัชกาลที่ 1 สุพรรณมิตร เรื่องตั้งองค์อุไทยกรุงกัมพูชา
จ.ศ. 1166 (พ.ศ. 2347).

⁴ จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 ถึงพระอัครตติถ์ เมืองอุทรตติถ์ ให้ส่งตัวนาย
ทิพ นายวันไปให้พระยาพิไชย.

จ. มีการเว้นวรรคขนาดคำต่าง ๆ ได้แก่

1. ขนาดคำจำนวนนับ เช่น

(67) กรุงเก่าพ่ายกมา 5000 ล้อมประชิดตั้งค่ายบ้านระจัน ¹

2. ขนาดคำลักษณะนาม เช่น

(68) ๐ ได้ถวายไตรสบงเป็นผ้าบังสุกุลกับของดินแก่พระภิกษุปีละ
๕
๕
๕
๑๐ รูป ขอจงเป็นปัจจัยแก่พระโพธิญาณเถิด ²

การไม่เว้นวรรคตามแบบข้อ จ. ได้แก่

ไม่เว้นวรรคขนาดคำจำนวนนับ (ตามแบบข้อ จ.1)

(69) สอดแนมเข้าไป (อ่านไม่ออก) เห็นคนประมาณ400คน
ตำบล... ³

ไม่เว้นวรรคขนาดคำลักษณะนาม (ตามแบบข้อ จ.2) เช่น คำว่า คน
ในตัวอย่างที่ (69) เว้นวรรคเฉพาะข้างหลังคำลักษณะนามหรืออาจไม่เว้นวรรค
เลยก็ได้ เช่นตัวอย่างต่อไปนี้

¹ จดหมายเหตุกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ. 2310 - 2325), ความทรงจำ
เรื่องกรุงเก่าเสียแล้วเจ้าตากมาตั้งเมืองธนบุรี.

² จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 สำเนารายการว่าด้วยเรื่องพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเมื่อก่อนเสวยราชา จ.ศ. 1182.

³ จดหมายเหตุสมัยกรุงธนบุรี ร่างตราถึงหัวเมือง จ.ศ. 1135 (พ.ศ. 2316).

(70) สืบไปอีก 7 ปี จึงสิ้นรัชกาล ¹

ฉ. มีการเว้นวรรคข้างหน้าหรือข้างหลังคำต่าง ๆ ได้แก่

1. การเว้นวรรคข้างหน้าคำบุพบท ณ เช่น

(71) ให้การว่า ณ เดือน 4 ปีจอสัมฤทธิ์ศก ²

2. การเว้นวรรคข้างหลังคำเชื่อมอนุพยางค์ว่า เช่น

(72) ด้วยเจ้าพระยาสุวรศุโลกกรมการบอกหนังสือให้พระยาบุณยภาศ
ถือลงไปเป็น ความว่า นายผู้องหนี่มาแกลงทัพพม่าให้การว่า
พระเจ้าอังวะป่วยตายลูกพระเจ้าอังวะขึ้นเป็นเจ้าเมืองอังวะ ³

การไม่เว้นวรรคตามแบบข้อ ฉ. ได้แก่

ไม่เว้นวรรคข้างหน้าคำบุพบท ณ (ตามแบบข้อ ฉ. 1) เช่น

(73) ก็เสด็จข้ามมหาคงคาณฝั่งฟากพระนครฝ่ายตะวันออก ⁴

¹ จดหมายเทศสมัยกรุงธนบุรี สมณสาส์นระหว่างกรุงธนบุรีกับกรุงศรีสัตนา
คนหุต พ.ศ. 2321.

² จดหมายเทศรัชกาลที่ 3 คำให้การพระยานครไปสืบราชการทัพเมือง
เชียงใหม่.

³ จดหมายเทศสมัยกรุงธนบุรี, ร่างตราถือหัวเมือง จ.ศ. 1136 (พ.ศ.
2317).

⁴ พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา เล่ม 38 พ.ศ. 2327.

ไม่ว่าวรรคข้างหน้าคำเชื่อมอนุภาค ว่า (ตามแบบข้อ จ.2) เช่น

- (74) กราบทูลสมเด็จพระเจ้ากรุงมหานครศรีอยุธยา ว่า จงตกหม้อผู้
เจาพนักงานกรุงปักกิ่ง ¹
- (75) เสด็จออกท่องพระโรงเสด็จเห็นฉัตรมขสิงหาสสุริยาพิมาน
ในพระราชมดเฑียรสถานมีพระราชโองการมานพระบันทูล
สระสิ่งหนาดำรัตเหนือเกล้าฯ สั่งว่า เสด็จพระราชดำเนิน
ขึ้นสถิตในพระราชสิริสวัสดิศิปราบญาสวรรค์ยาก็เทกถวัลราช-
โอบยสุรยสมบัติ เสร็จราชการแล้ว ²

ข้อสังเกตเกี่ยวกับการเว้นวรรคในสมัยกรุงธนบุรีถึงรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

การเว้นวรรคในสมัยนี้มีลักษณะเช่นเดียวกับการเว้นวรรคในสมัยกรุงศรี-
อยุธยา แต่จะมีข้อแตกต่างกันบ้างเพียงบางประการ ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้ คือ

1. กลุ่มคำที่เป็นรายการต่าง ๆ ในสมัยกรุงศรีอยุธยาจะใช้การ
เว้นวรรคขนาดกลุ่มคำที่เป็นรายการต่าง ๆ แต่ละรายการ ส่วนสมัยกรุงธนบุรีและ
กรุงรัตนโกสินทร์จะใช้วิธีเขียนเรียงกันลงมาเป็นแต่ละรายการ แล้วใช้เครื่องหมาย
ต้นเหี้ยม (?) หรือเครื่องหมายลลิตคร่อมรายการเหล่านั้น เพื่อแสดงให้เห็นว่า
เป็นรายการชุดเดียวกัน เช่น "

¹ จดหมายเหตุสมัยกรุงธนบุรี สำเนาพระราชสาส์นไปกรุงปักกิ่ง จ.ศ.
1143 (พ.ศ. 2324).

² จดหมายเหตุกรุงรัตนโกสินทร์ สำเนาคำปรึกษาเรื่องตั้งพระบรมวงศา-
นวงศ์และข้าราชการ พ.ศ. 2325.

(76) มีพระราชโองการมาณพระบันฑิตสุรสีหนาทคำรัส

นายคำ	
นายปรี	
อื่น ๆ	!
นายเสื่อ)
นายศก	
อื่น ๆ	
นายค่วง	
นายวัน)
ราษฎรมีชื่อ	
เข้าชื่อ	
กัน 16 คน	

(77) สมเด็จพระเจ้ากรุงพระนครหรือขยุบาปราบคาภิเศกใหม่
คิดถึงคลองพระราชไมตรี กรุงปักกิ่งจึงให้

พระสุนทรภักยราชทูต		จำหลพระสุพรรณบัตร
หลวงสิทธิยศเสนาหาบทูต		
หลวงพจนานิมลศรีทูต		
ขุนพจนานิจิฑู หนังสือ		
หมื่นพิพิทวาจาบันลือ		
สุวรรณพระราชสาร	เชิญเครื่องบรรณาการ	ข้างพลาย 1
		ข้างพัง 1

จะเห็นได้วารายการเหล่านี้อาจเขียนเรียงต่อกันไปก็ได้ เช่น

(78) ให้ขุนอินข้าหลวงถือตราขึ้นไปให้ทัพเจ้าสงฆ์หลวงทุกข
ราชหลวงจาเมืองหลวงแพ่งหลวงกลางขุนรองจา-
เมืองขุนไทรธานีขุนบริบทรักษา (อานไม่ออก) ผู้การนาย
พรธรรมวง นายจันนายนอยผู้คุมกับหลวงผู้ถือตราคุมลงมา 3

¹ จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 บันทึกเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ 62
ปี จ.ศ. 1129 - 1210.

² จดหมายเหตุสมัยกรุงธนบุรี สำเนาพระราชสาส์นไปกรุงปักกิ่ง จ.ศ.
1143 (พ.ศ. 2324).

³ รัชกาลที่ 3 โบบอกเมืองกรุงเก่า เรื่องสงฆ์ นายจุน นายข้าง นายนุย
ให้ขุนอินข้าหลวงคุมลงมากรุงเทพฯ.

(79) มนุษย์ชายหญิงบังเกิดลงท้องและรากกระดูกเดียวกันเดียว
ตายสองสามวันตายทั้งคู่ ผู้ใ้ญ่ใจหนุ่มแก่และกลางคน ¹

2. การเว้นวรรคในสมัยกรุงธนบุรีถึงรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์นี้ มีข้อมูลบางตอนใช้เว้นวรรคน้อยกว่าสมัยกรุงศรีอยุธยา ในบางแห่งอาจจะเว้นวรรคตามสวนสำคัญของประโยค คือ เว้นวรรคระหว่าง ประธาน กริยา หรือ กรรม เช่น

(80) หนังสือ เจ้าพระยาจักรี มาถึง พระเจ้าอ่างทอง
พระสิง
พระชัยนาท
อื่น ๆ

ทรงพระกรุณา สั่งว่ามีหนังสือพระปราชญ์ บอกราชการเขามาว่าพม่าแลลาวยกเขามา อดุแนมเข้าไปเห็นคนประมาณ 400 คน ตำบล (อานไม่ออก) แลยกมาตั้งค่ายอยู่ ตำบลทากระเด็มนอกคานจาวีต ²

จึงอาจกล่าวได้ว่ามีบางข้อมูลของสมัยกรุงธนบุรีถึงรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์นี้ เว้นวรรคน้อยกว่าข้อมูลในสมัยกรุงศรีอยุธยา แต่อย่างไรก็ตาม การเว้นวรรคในสมัยนี้ก็มิวิธีเว้นวรรคได้หลายแบบเช่นกัน และมีบางข้อมูลที่ใช้เว้นวรรคน้อยมาก เช่น ในตัวอย่างที่ (75) และ (78) นอกจากนี้ แม้ในความแบบเดียวกันที่เขียนโดยผู้เขียนคนเดียวกัน ก็อาจจะใช้เว้นวรรคไม่เหมือนกัน เช่น

¹ จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 สำเนารายการว่าด้วยเรื่องพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเมื่อก่อนเสวยราชฯ จ.ศ. 1182.

² จดหมายเหตุสมัยกรุงธนบุรี ร่างตราถึงหัวเมือง จ.ศ. 1135 (พ.ศ. 2316).

(81) ๑ หนังสือ เจ้าพระยาจักรีมาถึง เจ้าพระยาสุวรรคโลก
 คอยเจ้าพระยาสุวรรคโลกกรมการบอกหนังสือให้พระยา-
 ยกยัทรถือลงไปเป็น ความว่า

๑ หนังสือ เจ้าพระยาจักรีมาถึงพระศรีสวัสดิ์ คอยทรง
 พระกรุณาตรัสเหนือเกล้าสั่งว่า เจ้าพระยาสุวรรคโลก
 กรมการ
 บอกหนังสือลงไปว่านายรองชาวเมือง... 1

จะเห็นได้ว่า ผู้เขียนคนเดียวกันเว้นวรรคไม่เหมือนกัน คือ ตอนแรก
 เว้นวรรคหน้ากรรม คือ คำว่า เจ้าพระยาสุวรรคโลก ส่วนในตอนหลังไม่เว้นวรรค
 เป็นต้น

2. มีการเว้นวรรคควบคู่กับการใช้เครื่องหมายวรรคตอนต่าง ๆ
 ในสมัยนี้มีเครื่องหมายวรรคตอนดังนี้

ก. การเว้นวรรคควบคู่กับการใช้เครื่องหมายพ้องมัน ซึ่งมีวิธีใช้
 ดังนี้

1. ใช้เริ่มเรื่อง คือ เมื่อเริ่มลงมือเขียนก็จะใช้เครื่องหมายนี้

เช่น

(82) ๑ หนังสือ เจ้าพระยาจักรีมาถึง 2

(83) ๑ ค่าย เจ้าพระยาพระคลังว่าที่
สมุหพระกลาโหมรับพระราชโองการใต้เกล้าฯ 3

1
 จดหมายเทศสมัยกรุงธนบุรี ร่างตราถึงหัวเมือง จ.ศ. 1136.

2-1
 เรื่องเดียวกัน”

3
 สำเนาหมายตั้งหลวงราชเศรษฐีเป็นพระยาจุฬาราชสมบัติ จ.ศ. 1201

(พ.ศ. 2332).

(84) 0 ตาม พระยานาโตะ
ท้าวคำปงกกร | ให้การว่า ¹
ท้าวคำจัน

2. ให้นำหน้าข้อความใหม่ คือ เมื่อจบข้อความตอนหนึ่งและจะ
เริ่มขึ้นข้อความใหม่ หรือเริ่มเรื่องใหม่ ผู้เขียนหนังสือในสมัยนี้ก็จะใช้เครื่องหมาย
พองมันนำ เช่น

(85) 0 จึงมีพระราชโองการดำรัสให้สมเด็จพระอนุชาธิราช
เสด็จเถลิงราชสมบัติทวยราษฎร์ ณ ที่พระมหาอุปราชกรมพระราชวัง
บวรสถานมงคล วาราชการพระนครกึ่งหนึ่ง... 0 จึง
สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงทรงพระกรุณาโปรดตั้งเป็นพระเชษฐ-
ภคินีองค์ใหญ่ ²

3. ให้นำหน้าข้อความที่กล่าวถึง เวลา อาจจะเป็น ศักราช ปี
เดือนข้างขึ้น ข้างแรม วัน หรือเวลาก็ได้ เช่น

(86) ออกจากเวรจำให้พ้นโทษ 0 ในปีขารจัตวาศกนั้น ³

(87) เป็นเจ้าพระนครหลวงพระบางราชธานี คริสต์ศกคณฤศ
0 วัน ๑ - ๕ คำ จุลศักราช 1157 ปีเถาะ
สี่ศกเพลลาเช้า 4 โมง ⁴

¹ จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 คำให้การพระยานาโตะไปสืบราชการทัพเมือง
เชียงรุ่ง.

² พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา เล่ม 38 พ.ศ. 2327.

³ พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา เล่ม 38 พ.ศ. 2327 สมัยรัชกาลที่ 1

⁴ จดหมายเหตุกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 1 เรื่องแขกเจ้าประเทศราช
ออกไปครองเมืองต่าง ๆ มีเมืองหลวงพระบางเป็นต้น พ.ศ. 2335 - 2353.

4. ใช้คันภาษาไทยกับภาษาบาลี หนังสือที่แปลมาจากภาษาบาลี มักจะมีภาษาบาลีนำก่อน แล้วจึงแปลเป็นภาษาไทย ในระหว่างคำแปลนี้ ผู้แปลจะใช้เครื่องหมายวงกลมคั่น เพื่อแสดงให้เห็นว่าเป็นข้อความคนละภาษากัน เช่น

(88) คำบาลีกลบทนี้ว่า ๐ ศกมัสสคฺสวสฺสคฺคฺรึสฺสรพมฺงคฺคฺลฺลเจษฏา
 ไชยาติเรก 169 สิมฺภูทิสฺสชวคฺนิกษฺตรแรม 1๐ คำเดือน 10
 วัน 5 สารสัพพโหระติมโหฬาร... ๐ คำไทยว่า ๐ ศกมัสสคฺจฺลคฺคฺกราช
 169 ปืชวคฺ นกฺสฺสวสมฺภูทิสฺสคฺ เดือน 10 แรม 10 คำ วัน 5
 เป็นแกนสารสั้นทั้งกลาง วัน ๗ โหฬาริก 1
 คั่น |

5. ใช้แยกกลุ่มคำที่เป็นรายการต่าง ๆ แต่ละรายการ เช่น

(89) ๐ ไค้บริจุกุทรัพย์เป็นไตรยจิรวบริชารอุปสมบท ๐ ไค้ถวาย
 กรุณทานแก่พระภิกษุจำระวหา ปีละ 4 |
 5 |
 9 |
 11 |
 ๐ ไค้ถวายไตรสบบเป็นยาบังสุกุนกับของฉัน... 2

¹ จดหมายเหตุรัชกาลที่ 1 สุพรรณมาตร เรื่องตั้งองค์อุไทยกรุงกัมพูชา
 จ.ศ. 1166 (พ.ศ. 2347).

² จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 สำเนารายการถวายเรื่องพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเมื่อก่อนเสวยราชา จ.ศ. 1182.

ตารางที่ 1

เปรียบเทียบวิธีใช้เครื่องหมายพ้องมันของสมัยต่าง ๆ

สมัยที่ใช้เครื่องหมายพ้องมัน วิธีใช้เครื่องหมายพ้องมัน	กรุงสุโขทัย	กรุงศรี อยุธยา	กรุงธนบุรี กรุง รัตนโกสินทร์ (ร.1 - 5)
กันขอความต่างภาษากัน	+	-	+
นำหน้าข้อความคอนใหม่	+	+	+
นำหน้ากฎหมายแต่ละมาตรา	+	-	-
นำหน้ากลุ่มคำบอกเวลาที่เริ่ม ปี เดือน วัน	+	+	+
นำหน้ารายการต่าง ๆ	+	-	+
แยกคำซึ่งมีรูปเดียวกันและอยู่ชิดกัน	+	-	-
ใช้เริ่มเรื่อง	-	+	+
นำหน้าขอย่อยแต่ละข้อ	-	-	+

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

6. ให้นำหน้าหัวข้อย่อย ๆ ในเรื่องใดที่แบ่งเป็นหัวข้อย่อย ผู้เขียนในสมัยกรุงธนบุรีถึงรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ จะใช้เครื่องหมายฟองมันนำหน้าหัวข้อย่อยแต่ละหัวข้อ เช่น

(90) ๑. ข้อ 9 ว่าเมื่อซิติเซนออกสโตรฮังแคร์วัลมอนนาระคี
ที่มาจาก (อ่านไม่ออก) ¹

จะเห็นได้ว่าการใช้เครื่องหมายฟองมันในสมัยกรุงธนบุรีถึงรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์นี้ มีวิธีใช้เหมือนกับสมัยสุโขทัยบ้าง และมีบางวิธีที่ใช้เหมือนกับสมัยกรุงศรีอยุธยาบ้าง วิธีใช้เครื่องหมายฟองมันที่เหมือนกันทั้งสามสมัย คือ ให้นำหน้าคำบอกเวลา และนำหน้าเมื่อจะขึ้นข้อความใหม่ (ดูตารางที่ 1 ตารางเปรียบเทียบวิธีใช้เครื่องหมายฟองมันในสมัยต่าง ๆ ประกอบ) วิธีใช้เครื่องหมายฟองมันที่เหมือนกันสองสมัย คือ สมัยกรุงสุโขทัยเหมือนกับสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ 1 - 5) ใช้เครื่องหมายฟองมันคั่นระหว่างข้อความที่เป็นภาษาไทยกับภาษาบาลี และให้นำหน้ารายการต่าง ๆ แต่ละรายการ และวิธีใช้เครื่องหมายฟองมันในสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ 1 - 5) ที่เหมือนกับสมัยกรุงศรีอยุธยา คือ ใช้เครื่องหมายนี้เมื่อเริ่มเรื่อง

ข. การเว้นวรรคควบคู่กับการใช้เครื่องหมายชั้นเดี่ยว (๑) ชั้นคู่ (๑) โคมุท (๑) และชั้นคู่กับโคมุท (๑) เครื่องหมายทั้ง 4 นี้มีวิธีใช้ คือ

1. เครื่องหมายชั้นเดี่ยวและเครื่องหมายชั้นคู่ ใช้ลงท้ายเมื่อจบใจความ

¹ จดหมายเหตุรัชกาลที่ 5 ข้อสัญญาฝรั่งแลสยามได้ทำสัญญากันขายกัน.

- (91) ชาวพระภูษามาลาถวายพระมหามงคด พระสังฆราชคณะ
 สวดพระพุทธมนต์จบแล้วให้เสีียงขุนนางผู้ ^{ใหญ่} ^{น้อย} | บันคามา
 เข้าในการพิธี ๑ ครั้งณวัน ๒ ๓ ๔ คำเพลงรุ่งเช้า
 โมง ๑ กับ ๒ บาท
- (92) ให้เสด็จเลื่อนพระนามขึ้นเป็นกรมหลวงรักษารวมยศ
 ขุนนามกิริสวัสดิ์ตีตฤมายศ ๑ พระอักษร 3 บันหัก
 แขนพระสุพรรณบัตรกว้าง ๕ นิ้ว ^๒
 ยาว ๑๒ นิ้ว |

2. เครื่องหมายโคมุตร์และชั้นกับโคมุตร์ ใช้ลงท้ายเมื่อจบใจความ
 ตอนหนึ่ง ๆ และต่อไปจะเป็นใจความตอนใหม่ ซึ่งมักจะใช้เครื่องหมายฟองมันนำหรือ
 ใช้ลงท้ายเมื่อจบเรื่อง

- (93) ขอเจ้าคุณได้มีหนังสือไปยังกงสุลฝรั่งเศส ให้บังคับให้เงิน
 ของเสงส่งตัวเงินคืนมายังสารวัตรตั้ง ในพระบรมหาราชวัง
 ในเวลาพรงนี้ คำนับเรียนมาวัน ๒ ๓ ๑๑ คำปีจอฉก
Clem ๑ ขาพเจ้า แซแมนตคอมมิสตี ³

¹ จกหมายเทศรัชกาลที่ 1 ตั้งเจ้าประเทศราชและตั้งกรม รัชกาลที่ 1 -
 3 ตั้งแต่ จ.ศ. 1153 (พ.ศ. 2325) เลขที่ 3.

² เรื่องเดียวกัน.

³ จกหมายเทศรัชกาลที่ 5 หนังสือแซแมนตคอมมิสตีให้กรรมการสอบสวน
 พระยาอาทรบริรักษ์ จ.ศ. 1236 เลขที่ 1851.

- (94) ให้จำลองหนังสือจํานํามอบให้หมื่นอินอักษรอำเภอ (อ่านไม่ออก)
 มาควยแล้ว จดหมายมาวัน ๓๒ ๑๑ คําปีจอชศก ๑๑๐๐
 ๐ ขาพเจ้า แซแมนตคอมมิตี แจงความมายังทาน
 พระยาราชสุภาวดี
 พระยาโชฎีก ราชเสนา
 พระพรหมบริรักษ์

การเว้นวรรคสมัยกรรรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ 6 - 8)

สมัยรัชกาลที่ 6 - 8 นี้ เป็นสมัยที่การพิมพ์แพร่หลายมากขึ้น และเป็นสมัยที่ประเทศไทยเริ่มรับวิทยาการใหม่ ๆ จากประเทศทางแถบตะวันตกมาใช้มาก ในด้านการเขียนหนังสือไทยได้รับเอาเครื่องหมายวรรคตอนตามแบบตะวันตก คือ จุดภาค (,) อัฒภาค (;) และมหัพภาค (.) มาใช้ ส่วนเครื่องหมายชั้นเคี้ยว ชั้นคู้ และโคมุตร ก็ค่อย ๆ เสื่อมความนิยมไป ดังนั้น ในการสำรวจการเว้นวรรคในสมัยนี้ จึงมีทั้งที่เป็นตัวเขียนและสิ่งพิมพ์ และการใช้เครื่องหมายวรรคตอนในสมัยนี้จึงมีแต่เครื่องหมายวรรคตอนตามแบบตะวันตก

ข้อมูลที่ใช้ในการสำรวจการเว้นวรรคสมัยรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ 6 - 8)

ผู้วิจัยได้ศึกษาการใช้เว้นวรรคจากข้อมูลทั้งที่เป็นตัวเขียนและสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ

ดังนี้

1. ดายพระหัตถ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้แก่ พระบรมราชาธิบายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว วิธีใหม่สำหรับใช้สระและเขียนหนังสือไทย
2. หนังสือพิมพ์ต่าง ๆ ได้แก่ หนังสือพิมพ์คุสิตสมิต หนังสือพิมพ์สยามลัทธิ

¹ เรื่องเดียวกัน.

3. บทละครพูด ได้แก่ นิพนธ์โสมสร หัวใจนักรบ ฟอกไม่ขาว
4. หนังสืออื่น ๆ ที่พิมพ์ในสมัยนี้ เช่น รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2480 ประกาศพระราชบัญญัติและพระราชกำหนดต่าง ๆ รัชกาลที่ 6 และ 7 คำสั่งต่าง ๆ

ผลการศึกษาการเว้นวรรคในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 6 - 8

อาจจะสรุปได้ดังนี้

1. มีการเว้นวรรคเฉย ๆ
2. มีการเว้นวรรคควบคู่ไปกับการใช้เครื่องหมายวรรคตอนต่าง ๆ

1. มีการเว้นวรรคเฉย ๆ ในการเว้นวรรคเฉย ๆ นี้มีวิธีเว้นวรรคต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ก. เว้นวรรคชานามประโยค เช่น

- (95) เมื่อข้าทูลละอองธุลีพระบาทได้รับพระราชทานน้ำพระ-
พิพัฒน์สัตยาแล้ว สมเด็จพระสังฆราชเจ้าถวายอติเรก
สมเด็จพระราชาคณะถวายพระพรลา กลับลงทาง
พระทวารหลังพระอุโบสถ ¹

การเว้นวรรคชานามประโยคนี้ในบางแห่งอาจไม่มีการเว้นวรรคก็ได้ โดยผู้เขียนจะเขียนเรียงต่อกันไปกับข้อความอื่น เช่น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ หมายกำหนดการพระราชพิธีต่าง ๆ ฉบับที่ 1 - 20 พ.ศ. 2470 - 2471 หอพระสมุดวชิราวุธ หน้า 10.

(96) นายเค็ญง่วน (แต่จิว) เข้าไปนั่งรับประทานน้ำชาอยู่
ทำบลานาที่ทำการตำรวจพระนครบาลสามยอดในขณะนั้น
นายไลเขามาจะรับประทานเหมือนกันแถจะเกิด... ¹

ช. เว้นวรรคข้างหน้าอนุพากย์ต่าง ๆ ดังนี้

1. เว้นวรรคข้างหน้าอนุพากย์หลัก เช่น

(97) ส่วนผู้ที่จะเข้าเป็นนักเรียนฝึกหัดในกองนี้ ต้องเป็น
รองผู้กำกับหรือลูกเสือเอกประจำในกองลูกเสือกองใด
กองหนึ่งอยู่แล้ว หรือเป็นครูในโรงเรียนซึ่งมีกอง
ลูกเสือประจำอยู่ หรือซึ่งคิดจะตั้งกองลูกเสือขึ้น
และต้องมีหนังสือแนะนำมาจากนายกรรมการจัดการ
ลูกเสือในมณฑลของตนกำกับมาด้วย ²

2. เว้นวรรคข้างหน้าอนุพากย์วิเศษณ์ เช่น

(98) การติดต่وىโรคนี้ไม่ใช่ติดต่อโดยกามพันธุ แต่จะติดโรคได้
ต่อเมื่อได้อยู่ใกล้ชิดกับผูเป็นโรคเรื้อน เพราะฉะนั้น
การที่คิดป้องกันการเพาะพันธุโรคไม่ให้ติดตอถึงบุตร
จึงอยู่ในวิธีแยกบุตรออกจากบิดามารดาผูเป็นโรคเรื้อน
ดังโคปฏิบัติอยู่ในเวลานี้ ³

¹ สยามลัทธิ (9 กรกฎาคม 2466) : 1.

² ประกาศพระราชบัญญัติและพระราชกำหนดต่าง ๆ รัชกาลที่ 6 (พิมพ์
ครั้งแรก. โรงพิมพ์ศูนย์กลาง, 2458), หน้า 69.

³ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยที่ 2 ชุดที่ 2 เล่ม 3 (สามัญ)
[หอสมุดแห่งชาติ : พ.ศ. 2480] หน้า 205.

3. เว้นวรรคข้างหน้าอนุพากย์คุณศัพท์ เช่น

- (99) แล้วบรรจของกระดาษใส่ตัวอย่างแรน้กลงในถุง
ซึ่งเจ้าพนักงานได้จัดการไว้นั้นอีกชั้นหนึ่ง¹

การไม่เว้นวรรคตามแบบข้อ ข. ได้แก่

ไม่เว้นวรรคข้างหน้าอนุพากย์หลัก (ตามแบบข้อ ข.1) เช่น

- (100) สำหรับท่านที่คัดค้านและทางฝ่ายรัฐบาลก็ได้ให้ความเห็น
ในแง่ของรัฐบาลมาก แต่สำหรับข้าพเจ้าเอง²

ไม่เว้นวรรคข้างหน้าอนุพากย์วิเศษณ์ (ตามแบบข้อ ข.2) เช่น

- (101) การแต่งตั้งนายคตบตำรวจนั้นอาจจะมีประโยชน์ในการ
ปฏิบัติราชการ และเวลานี้ก็ได้มีตัวบุคคลซึ่งเป็นนายคตบ
ตำรวจอยู่ ถ้าจะยกเลิกเสียแล้วจะเป็นการกระทบกระ-
เทือนจึงได้มีการบัญญัติไว้³

ไม่เว้นวรรคข้างหน้าอนุพากย์คุณศัพท์ (ตามแบบข้อ ข.3) เช่น

- (102) จนกว่ากองเรือฝึกหัดจะกลับถึงกรุงเทพฯ แล้วได้จัด
เรือที่ตนประจำอยู่สุสานะเรือสำรองเรียบร้อยแล้ว⁴

¹ ประกาศพระราชบัญญัติและพระราชกำหนดต่าง ๆ รัชกาลที่ 6 พ.ศ.

2467 (โรงพิมพ์บำรุงกุศลกิจ : พิมพ์ครั้งแรก), หน้า 14 - 15.

² รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร, หน้า 570.

³ เรื่องเดิม, หน้า 1584.

⁴ คำสั่งกระทรวงทหารเรือ ตั้งแต่เมษายนถึงกันยายน 2468 (สำเนา).

ก. มีการเว้นวรรคข้างหน้าหรือข้างหลังกลุ่มคำที่ทำหน้าที่เป็นหน่วยต่าง ๆ ในประโยค ได้แก่

1. เว้นวรรคข้างหลังกลุ่มคำที่ทำหน้าที่เป็นหน่วยประธานของประโยค

(103) เสนาบดีกระทรวงวัง รับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ
สั่งว่า ¹

2. เว้นวรรคข้างหลังหน่วยประธานที่เป็นคำเรียกชื่อคน เช่น

(104) บัดนี้ นายเรือโท สม สรักชะกะ ลาป่วยจนถึงวันที่
ตุลาคม พ.ศ. 2468 ²

การไม่เว้นวรรคตามแบบข้อ ก. ได้แก่

ไม่เว้นวรรคข้างหลังกลุ่มคำที่เป็นหน่วยประธาน (ตามแบบข้อ ค. 1)

(105) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไป
เสาชิงช้า ³

(106) ผู้บังคับบัญชา ใ้ถอนญาติให้หยุดไปแล้วยังไม่หาย

¹ ^๒ แรงความของกระทรวงวัง "เรื่อง การแต่งกายเครื่องทักขในงารพระศพ สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้าฯ พระอัครราชเทวี" พระพุทธศักราช 2470.

² คำสั่งกระทรวงทหารเรือ พ.ศ. 2468.

³ หมายกำหนดการพระราชพิธีสารท ที่ 7: เดือนกันยายน พระพุทธศักราช 2470).

⁴ คำสั่งกระทรวงทหารเรือ พ.ศ. 2468.

ไม่เว้นวรรคข้างหลังหน่วยประธานที่เป็นคำเรียกชื่อ (ตามแบบข้อ ค.2) ซึ่งจะมีน้อยมาก เพราะถ้าไม่มีการเว้นวรรคข้างหลังหน่วยประธานแล้ว จะทำให้ใจความเปลี่ยนไปได้ง่าย ทั้งนี้ เนื่องจากเกิดการสับสนระหว่างหน่วยประธาน และหน่วยกริยา

(107) นายสืบคำรวจตรีหลังจับตัวจำเลยได้ได้นำส่งที่ทำการ
ตำรวจพระนครบาลสามยอดเพื่อจัดการฟ้องกันต่อไปแล้ว¹

ง. มีการเว้นวรรคหน้ากลุ่มคำชนิดต่าง ๆ ได้แก่

1. เว้นวรรคหน้ากลุ่มคำที่เป็นชื่อตำแหน่งต่าง ๆ เช่น

(108) เจ้าพระยาวรพงศ์พิพัฒน์ เสนาบดีกระทรวงวัง รับ
พระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งว่า²

2. เว้นวรรคหน้ากลุ่มคำที่เป็นคำบอกเวลา ได้แก่

ก. คำบอกเวลาที่เป็นชื่อ ปี เดือน วัน เวลา เช่น

(109) เรื่องประติษฐานพระอัฐิ พระเจ้าราชวรวงศ์เธอ
และพระราชวรวงศ์เธอ พระพุทศักราช 2470
ภาคท้ายมีความว่า วันที่ 1 มกราคม พระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว³

¹ สยามศักดิ์ (9 กรกฎาคม 2466) : 1.

² หมายกำหนดการพระราชพิธีต่าง ๆ ฉบับที่ 3 กรกฎาคม พระพุทศักราช 2470. หน้า 3.

³ เปลี่ยนแปลงหมายกำหนดการ ประติษฐานพระอัฐิ พระเจ้าราชวรวงศ์เธอ
และพระราชวรวงศ์เธอ [ที่ 16/2 พระพุทศักราช 2470].

ข. คำบอกเวลาคุณศัพท์ เช่น

(110) ให้สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้าฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต
 ประทานไตรจักรของหลวงแกนาคหลวงนั้น บัดนี้ สมเด็จพระ
 เจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้าฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต เสด็จ
 ใ้ไม่อยู่ ¹

3. เว้นวรรคชานามกลุ่มคำที่เป็นคำนามหรือคำนาม ซึ่งผู้เขียน
 ต้องการจะเน้น เช่น

(111) ทานว่าผู้ประพาศคนเป็นอัชฌาตเลวทรามทำชั่วเข้าใจ
 ลักษณะคำว่า "โจร" ซึ่งเป็นเหตุให้ภรรยาฟ้องขอ
 อยาได้ ๆ ²

(112) เมืองปราณบุรีเป็นชื่อเก่าควรงชื่อนั้นไว้
 จึงได้พระราชทานนามเมืองที่ตั้งขึ้นใหม่นั้นว่า
เมืองปราณบุรี แต่สวนทองที่เมืองปราณเดิมนั้น ³

4. เว้นวรรคชานามกลุ่มที่เป็นรายการต่าง ๆ

¹ หมายกำหนดการทรงผนวชและอุปสมบทนาคหลวง (เปลี่ยนแปลง)
 [ที่ 512 พ.ศ. 2472 2472] .

² พระนิติการณประสม ธรรมสาร เล่ม 15 คำศัพท์ภาษานัก (โรงพิมพ์
 บำรุงนุกุลกิจ : พ.ศ. 2475), หน้า 359.

³ ประกาศพระราชบัญญัติและพระราชกำหนดต่าง ๆ หน้า 169.

(113) พระบรมวงศ์ พระองค์เจ้า และ หม่อมเจ้าชั้น-
พานทอง ประทับในพระอุโบสถตลอดเวลา ¹

การไม่เว้นวรรคตามแบบข้อ ง. ได้แก่

ไม่เว้นวรรคขนาดกลุ่มคำบอกตำแหน่ง (ตามแบบข้อ ง. 1) เช่น

(114) นายเรือโท โกศล กั้นตะบุตร แพทย์ประจำกรมแพทย์
ขยายลดทหารเรือป่วยเป็นโรคเส้นประสาทตอน ²

ไม่เว้นวรรคขนาดกลุ่มคำบอกเวลา (ตามแบบข้อ ง.2) เช่น

(115) ประกาศมาตวันที 16 สิงหาคม พระพุทธศักราช 2484
เมื่อวันที่ 1740 ในรัชกาลปัจจุบัน ³

ไม่เว้นวรรคขนาดกลุ่มคำบอกเวลาคุณศัพท์ (ตามแบบข้อ ง. 3) เช่น

(116) บัดนี้การตกแต่งพร้อมเสร็จแล้ว จึงทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ ให้มีการบรรจุพระอัฐิโดยกำหนดดังนี้ ⁴

¹ หมายกำหนดการ "พระราชพิธีตะรุชะงกรานต์ และพระราชพิธี
ศรีสังฆาปนการ ถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา กิ่งองค์มนตรี" (ฉบับที่ 20 พระพุทธ-
ศักราช 2470 - 1), หน้า 9.

² คำสั่งกระทรวงทหารเรือ พ.ศ. 2468.

³ ประกาศพระราชบัญญัติและพระราชกำหนดต่าง ๆ หน้า 168.

⁴ หมายกำหนดการ "ประดิษฐานพระอัฐิ พระเจ้าราชวรวงศ์เธอ และ
พระราชวรวงศ์เธอ" (ที่ 16 พระพุทธศักราช 2470).

ไม่เว้นวรรคชานรายการต่าง ๆ (ตามแบบข้อ ง.4) เช่น

(117) เมื่อถึงคราวจำเป็นจบเสียมวัควายหมดไปแล้ว นิพนธ์-
ยังชำระรายเสียมที่คืนอีก ¹

จ. มีการเว้นวรรคชานคำชนิดต่าง ๆ ได้แก่

1. เว้นวรรคชานคำจำนวนนับ เช่น

(118) ผู้ช่วยนายหมวดช่างต่อเรือ กองโรงงารการจักร
กรรมยุทธโยธาทหารเรือป่วย ขอลาหยุดพักราชการ
เพื่อรักษาตัวกำหนด 30 วัน ²

2. เว้นวรรคชานคำลักษณะนาม เช่น

(119) จังหวัดน่านมีอำเภอ 6 อำเภอ ตัดไม้เต็ง
ไม้รัง ไม้เรียง ไม้ตึง ทำเรือนและขายได้ ³

3. เว้นวรรคชานคำบุพบท ณ เช่น

(120) นายเทศสุนทรก็ได้รับทุนเล่าเรียนของกระทรวงธรรมการ
ให้ไปศึกษาวิชาเพิ่มเติม ณ ประเทศอังกฤษ ⁴

¹ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร หน้า 1232.

² คำสั่งกระทรวงทหารเรือ พ.ศ. 2468.

³ ประกาศพระราชบัญญัติและพระราชกำหนดต่าง ๆ รัชกาลที่ 7 หน้า 35.

⁴ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. หัวใจนักรบ (โรงพิมพ์โสภณ
พิพรรฒธนากร, 2484), หน้า 2.

4. เว้นวรรคขนาดคำกริยา คือ เป็น เช่น

(121) แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปตรงน้ำตามปฐมนิยสถาน
คือ ที่หอพระคันธารราษฎร์¹

5. เว้นวรรคขนาดคำกริยา เช่น ได้แก่ เช่น

(122) จะไม่เป็นเหตุให้เสียประโยชน์ในทางอื่น เช่น การ
ห่านา การคมนาคม²

การไม่เว้นวรรคตามแบบข้อ จ. ได้แก่

ไม่เว้นวรรคขนาดคำจำนวนนับ (ตามแบบข้อ จ.1) เช่น

(123) ให้จัดเก็บเงินอากรค่านาค่าบดบางแก้วในอัตรานาฟาง-
ลอบชั้นเบญจโรละ40สตางค์ อัตราเงินรัชชูปการคนละ
6บาท เท่ากับอัตราเดิมเมื่อยังรวมอยู่ในค่าบดบางจะ
เกร็ง ตั้งแต่ พ.ศ. 2467 เป็นต้นและสืบไป³

ไม่เว้นวรรคขนาดคำลักษณะนาม (ตามแบบข้อ จ.2) เช่น คำว่า บาท

สตางค์ ในตัวอย่างที่ (123) หรือบางครั้งอาจจะเว้นวรรคเฉพาะข้างหน้าคำ
ลักษณะนามก็ได้ เช่น

(124) จังหวัดสมุทรสงคราม 10 หมู่บ้านไปตั้งเป็นตำบลขึ้นใหม่
เรียกนามว่าตำบลบางแก้ว⁴

¹ หมายกำหนดการพระราชพิธีต่าง ๆ หน้า 8.

² รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร หน้า 580.

³ ประกาศพระราชบัญญัติและพระราชกำหนดต่าง ๆ พ.ศ. 2467 หน้า 55.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 45.

ไม่เว้นวรรคขนาดคำพบ ณ (ตามแบบข้อ จ.3) เช่น

- (125) ให้แก่นนุเกาขยายแลตัดนนิใหม่ตามที่ได้หมายไว้
ในแผนที่ที่เจ้าพนักงานโคปิดประกาศไว้ณศาลากลางเมือง ¹
- (126) พระบรมราชินี เสด็จพระราชดำเนิน ณวังพระราชพิธี ²

ไม่เว้นวรรคขนาดคำกริยา คือ เป็น (ตามแบบข้อ จ.4) เช่น อาจจะ
เว้นวรรคเฉพาะข้างหน้าหรือข้างหลังคำก็ได้

- (127) ปรากฏว่าในระหว่างที่อยู่โรงเรียนนายเทศสุนทร
เป็นนักกีฬาที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ชอบพอของเพื่อน
นักเรียนโดยทั่วไป ³
- (128) แลดูงเขตรที่ดินที่ตองประสงค์เพื่อสร้างทางรถไฟ
กล่าวคือ เส้นหลายแลกำหนดเขตรที่ดินทราย
ที่ตองการจัดซื้อไว้หมดทั้งแปลงตาแควสวนใดสวนหนึ่ง ⁴

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 72.

² ระเบียบการ "พระราชพิธีก่อนพระฤกษ์พระตำหนักชั้นสุข สวนไกลกังวล
ที่หัวหินจังหวัดประจวบคีรีขันธ์" (กันยายน พระพุทธศักราช 2470).

³ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. หัวใจนักรบ (ม.ป.ท.,
ม.ป.ป.) หน้า 1.

⁴ ประกาศพระราชบัญญัติและพระราชกำหนดต่าง ๆ หน้า 45.

ไม่เว้นวรรคขนาดคำกริยา เช่น ไต่แก (ตามแบบข้อ จ. 5)

(129) แต่อย่างไรก็ดีกระทรวงมหาดไทยก็ได้พยายามแก้ไขอยู่แล้ว
เช่นในการแต่งตั้งข้าหลวงประจำจังหวัดหรือนายอำเภอ
ก็ได้หยิบยืมคุณวุฒิความรู้ทางการเทศบาลเป็นข้อประกอบ
ในการแต่งตั้งด้วย ¹

ฉ. มีการเว้นวรรคข้างหน้า หรือข้างหลังคำชนิดต่าง ๆ เช่น

1. เว้นวรรคข้างหน้าคำบุพบท เพื่อ เช่น

(130) ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นวันหยุดสำหรับชาติ
เพื่อนิกรชนชาวสยามแสดงความเคารพถวายสมเด็จพระปฐมบรมหาราชธิราช ²

2. เว้นวรรคข้างหลังคำเชื่อมอนุภาค ว่า เช่น

(131) ใ้ตั้งใจไว้ว่าถ้ามีช่วงเหมาะจะขอเงินคุณไปใช้หนี้
แต่มารู้สึกว่า ถ้าทำเช่นนั้นคุณก็จะสืบสาวราวเรื่องขึ้น ³

การไม่เว้นวรรคตามแบบข้อ ฉ. ไต่แก

ไม่เว้นวรรคข้างหน้าคำบุพบท เพื่อ

¹ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2480.

² หม่ายกำหนดการ วันที่ระลึกมหาจักรี (ที่ 17 พระพุทธศักราช 2470)

หน้า 11.

³ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. พอกไม่ขาว. [ม.ป.ท.,
ม.ป.ป.] หน้า 39.

(132) ทรงพระราชดำริเห็นว่าสมควรแก้ไขเพื่อให้เป็นความ
สะดวกแก่มหาชนและทางราชการที่จะเรียกชื่อเมืองนี้
สืบไป ¹

ไม่เว้นวรรคข้างหลังคำเชื่อมอนุพากย์ ว่า

(133) ฉันทอยู่แล้วว่าพอบุญส่งคงจะเห็นใจฉัน ²

(134) ใครเห็นใครก็ว่ากล่าวตักเตือนฉัน ว่าจะได้ความเคื่อกร้อน
เพราะเอาหลอนมาเลี้ยงไว้ ³

ธ. มีการเว้นวรรคข้างหลังเครื่องหมายไปยาลน้อย (๓) ดังตัวอย่างที่ (116) และตัวอย่างที่ (130) เป็นต้น การเว้นวรรคข้างหลังเครื่องหมายไปยาลน้อยนี้ ผู้เขียนสังเกตเห็นว่าจะเว้นวรรคไว้กว้างกว่าการเว้นวรรคอื่น ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะการใช้ไปยาลน้อยนั้นมีความมุ่งหมาย คือ ใจเพื่อแทนข้อความซึ่งไม่ได้เขียนไว้ ดังนั้น จึงเว้นวรรคไว้กว้างหน่อย เพื่อเป็นที่สำหรับข้อความที่ไม่ได้นำมาเขียนไว้ก็ได้

¹ ประกาศพระราชบัญญัติและพระราชกำหนดต่าง ๆ รัชกาลที่ 6 พ.ศ. 2458, หน้า 140.

² พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. นิทานสโมสร (ม.ป.ท., ม.ป.ป.) หน้า 113.

³ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. ฟอกไมขาว หน้า 39.

2. มีการเว้นวรรคควบคู่กับการใช้เครื่องหมายวรรคตอนตามแบบยุโรป ซึ่งมีวิธีใช้ดังนี้ คือ

ก. วิธีใช้การเว้นวรรคควบคู่กับเครื่องหมายจุลภาคมีดังนี้

1. ใช้คั่นข้างหน้าอนุพากย์หลัก เช่น

(135) หญิงคนใช้ที่เขาต้องการนั้นดูเหมือนกำลังประชุมพวกพ้องอยู่ในนั้น, และกำลังเลิกกิจการที่ใด เป็นไปแล้วแถมให้พวกเพื่อน ๆ ฟังกันอย่างทิ้งมาก ¹

2. ใช้คั่นข้างหน้าอนุพากย์คุณศัพท์ เช่น

(136) ความยากลำบากอันนี้ พอขนรามคำแหง, ผู้เป็น มหाराชครองกรุงศรีสัตนาลัย (ซึ่งเรารู้จักเรียกกันว่า "พระร่วง" นั้น) ไททรงรู้สึกอยู่แล้วและได้พยายามที่จะแก้ไข ²

3. ใช้คั่นข้างหน้าอนุพากย์ที่ไม่มีคำเชื่อม เช่น

(137) ศัพท์อุโฆษแปลว่าที่ไม่มีสระกำกับก็ออกเสียงได้, ดังกล่าแล้วในข้อ 3 นั้นเอง, เป็นเหตุให้ ไต่ โดยยากกว่าเมื่อใดจะควรอ่านกล่า และเมื่อใดจะไม่กล่า ³

¹ ศุภกิจสมิต (เล่มที่ 20 ฉบับที่ 238 วันที่ 8 กันยายน 2466) : 148.

² พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. วิธีใหม่สำหรับใช้สระและเขียนหนังสือไทย (ม.ท.ป., ม.ป.ป.)

³ เรื่องเดียวกัน.

4. ใช้ค้นข้างหน้าและข้างหลังกลุ่มคำบอกตำแหน่ง เช่น

- (138) เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว. เปีย มาลากุล ณ กรุงเทพ), ตั้งแต่เป็นพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์, อธิบดีกรมศึกษาธิการ, ได้คิดชื่อขึ้นไว้เรียก¹

5. ใช้ค้นรายการต่าง ๆ เช่น

- (139) วิธีเขียนสระของเรา, ซึ่งเขียนไว้ในที่ต่าง ๆ กัน, ข้างหลังบาง, ข้างหน้าบาง, ข้างกลางบาง, ข้างบนบาง, ทำให้ผู้เรียนใหม่ฉงน²
- (140) ในวันนั้นผู้ที่มีชื่อเสียงในทางรถไค้ไปแข่งขันกัน พรอมหนา, มีนายจัน, นายคลอย, นายเลื่อน เป็นต้น,³

6. ใช้ค้นข้างหน้าคำกริยา คือ

- (141) โดยมากเป็นภาพยอังกฤษชนิดที่เรียกว่า "กลอนเปล่า", คือไม่มีสัมผัส เป็นแต่จำกัดบรรทัดละ 10 พยางค์⁴
- (142) มีผู้ได้นิพนธ์เรื่องของเชกส์เปียร์ขึ้นแล้ว 3 ราย, คือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์⁵

¹ เรื่องเดียวกัน.

² เรื่องเดียวกัน.

³ ดุสิตสมิต เล่มที่ 18 ฉบับที่ 209 วันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2465, หน้า 69.

⁴ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. เวนิสวานิช. (ม.ป.ท. : พ.ศ. 2459) หน้าค่านำ.

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า ข.

7. ใช้คั่นข้างหลังคำร้องเรียก เช่น

- (143) "อายมา, ขาบอกกับเองหลายหนแล้วว่าไม่ให้เอาอาย
คอกไมมา ๆ พรรณนี้มาวางบนโต๊ะนี้, ..."¹

๗. วิธีใช้การเว้นวรรคควบคู่กับเครื่องหมายอัฒภาค มีดังนี้

1. ใช้คั่นข้างหน้าอนุพากย์หลัก เครื่องหมายอัฒภาคบางแห่ง
อาจใช้คั่นอนุพากย์หลักได้ เช่นเดียวกับเครื่องหมายจุลภาค เช่น

- (144) ทั้งในประเทศที่พูดภาษาอังกฤษ เช่นในประเทศอังกฤษ
เองและอเมริกา, ทั้งในประเทศอื่น ๆ ทั่วไปในทวีป
ยุโรป ; และโคมียูเลนบางแล้วในประเทศญี่ปุ่น²

2. ใช้คั่นข้างหน้าอนุพากย์วิเศษณ์ เช่น

- (145) "ผมได้ขยายออกไปบ้างเหมือนกันครับ ; เพราะถูกท่าน
ถามหลายหนหลายครั้ง ; แต่ถึงหากผมจะโคกล่าวเรื่อง
ราวของคุณไปบ้างก็ล้วนแต่ผิดโคตริตรองคุณแล้ววาไม
เป็นการเสียหายทั้งนั้น."³

3. ใช้คั่นข้างหน้าคำกริยา เช่น

- (146) เป็นเหตุให้รู้ไยกว่าเมื่อโคจะควรว่านกล้า และเมื่อโคจะไม่
กล้า ; เช่น คำว่า "ปราศ" เราอ่านกล้าเป็น "ปราศ"⁴

¹ คุสิตสมิต (เล่มที่ 17 ฉบับที่ 193 วันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2465) : 24.

² พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. เวนิสวานิช. หน้าคำนำ.

³ คุสิตสมิต (เล่มที่ 17 ฉบับที่ 199 วันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2465)
: 123.

⁴ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. วิธีใหม่สำหรับใช้สระและเขียน
หนังสือไทย.

4. ใช้กันข้างหน้าข้อความที่เป็นคำพูดซึ่งเรากำลังพูดมา เช่น

- (147) นั่นคุณจงฟังข้าวกูเอาสตรงอันละ 5 ออก
สงโหนแจงแลววา ; "หนุ เอาทีให้ 5 สตรงค,
หนุไปเลนเสี่ยทางโนนนะ ; เกี้ยวจึงคอยมา."¹

5. ใช้กันระหว่างอนุพากย์ที่มีใจความเปรียบเทียบ หรือตรงกันข้ามกัน เช่น

- (148) ส่วนกลอนถึงจะเขียนบาทละบรรทัดก็เชื่อว่าไม่มีใคร
เห็นเป็นนอกตะรี ; ตรงกันข้ามกลับจะคงออกมาขึ้น
เสี่ยอีก²

ค. วิธีใช้การเว้นวรรคควบคู่กับเครื่องหมายหัพภาค มีดังนี้

1. ใช้เครื่องหมายหัพภาคเมื่อจบประโยค เช่น

- (149) และเรื่องซึ่งเทกส์เปียร์แต่ง ได้มีผู้แปลเป็นภาษาต่าง ๆ
จากภาษาอังกฤษเป็นอันมาก. ส่วนเรื่องละครเทกส์เปียร์³

¹ กุสิตสมิต (เล่มที่ 18 ฉบับที่ 213 วันที่ 4 มีนาคม พ.ศ. 2465) : 135.

² พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. วิธีใหม่สำหรับใช้สระและเขียน
หนังสือไทย.

³ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. เวนิสวานิช. หน้าคำนำ.

(150) ข้าพเจ้าก็ออกจะนึกละเอียดใจ ที่ในภาษาไทย
เราไม่มีบางอย่างเขา. จริงอยู่¹

2. ใช้เครื่องหมายมหัพภาคเมื่อจบเรื่อง หรือจบตอน เช่น

(151) พอชนรามคำแหง, ผู้เป็นมหาราชครูกรุงสุโขทัย
ศรีสุทธินาถ (ซึ่งเรามักเรียกกันว่า "พระร่วง" นั้น),
โคตรงูรูลีถอยแล้วและโคตพยายามที่จะแก้ไข, โดยกำหนด
ให้วางสระไวยรรทัดเดียวกับตัวพยัญชนะทั้งสิ้น, ดัง
ปรากฏอยู่ในศิลาจารึกของพอชนรามคำแหง, มหาศักราช
1214 (พ.ศ. 1836), นั้นแล.²

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ในสมัย (รัชกาลที่ 6 - 8) แห่งกรุงรัตนโกสินทร์นั้น
มีวิธีใช้การเว้นวรรคควบคู่กับเครื่องหมายวรรคตอนตามแบบยุโรป เหมือนกับกฎเกณฑ์
การใช้เครื่องหมายวรรคตอนที่เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีได้วางไว้³
เป็นส่วนมาก แต่อย่างไรก็ตาม การใช้เครื่องหมายวรรคตอนนี้ไม่ได้ใช้กันแพร่-
หลายออกไป คงใช้กันอยู่เฉพาะในชนกลุ่มหนึ่งที่อยู่ในราชสำนักเท่านั้น เช่น
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ และนักเขียนผู้ทรงคุณวุฒิบางท่านในสมัยนั้น เช่น
เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี พระองค์เจ้าวัชรนีแจ่มจรัส เสฐียรโกเศศ

¹ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. วิธีใหม่สำหรับใช้สระและ
เขียนหนังสือไทย.

² เรื่องเดียวกัน.

³ คุรยละเอียดหลักเกณฑ์การใช้เครื่องหมายวรรคตอนของเจ้าพระยา
พระเสด็จสุเรนทราธิบดี ในภาคผนวก.

และนาคะประทีป ดังจะเห็นได้จากหนังสือพิมพ์ที่พิมพ์ในสมัยนั้น เช่น หนังสือพิมพ์
 คุณิตตสมิต ซึ่งเขียนโดยนักเขียนผู้ทรงคุณวุฒิต่าง ๆ ดังได้กล่าวมาแล้ว และพระบาท
 สมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงรวมพระราชนิพนธ์บ้างเป็นครั้งคราวนั้น มีการใช้การ
 เว้นวรรคความกับเครื่องหมายวรรคตอนตามแบบต่างประเทศหกดัดมัน ดังตัวอย่าง
 ต่อไปนี้

(152) คำหนังสือสำคัญ (ทอ) ตอนที่ 28

แจกแจงการณ

แปลนของมารแบรณนี้ผมรู้สึกขณะนั้นว่ารุนแรงเหลือเกิน, เพราะผมยังไม่เคยได้ทราบตระหนักในคำหนังสือสำคัญอันนั้นของแปรริช. ผมเคยเห็นแต่
 แปรริชเป็นคนเค็ดุซาค, หนุหัน, รุนแรง, ไม่ละเว้นใคร ๆ. นอก
 จากนั้น, ซอวิตกวาจะตองถูกไล่ออกจากตำแหน่งเลขาธิการก็ตี, หรือ
 แม่จะถูกจำคุกก็ตี, ทั้งนี้ก็ยังไม่ว่าแรงเท่ากับเคื่อครอนในการที่ตอง
 สาราภาพทอแปรริชวาคนโคเนรคณทอเขาเพียงใด ¹

ส่วนหนังสือสยามสักซีซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ในสมัยเดียวกัน แต่เป็นหนังสือ
 พิมพ์ที่เขียนโดยนักเขียนและนักข่าวทั่วไป ไม่มีการใช้เครื่องหมายวรรคตอนเลย

(153) ทอยในร้านน้ำชา

เมื่อวันที่ 7 เดือนนี้เวลา 1 ล. 2, ² เศษนายเคียงง่วน
 (แตจิว) เขาไปนั่งรับประทานน้ำชาอยู่ค้ำบนานที่ทำการ
 ตำรวจพระนครบาลสามยอดในขณะนั้นนายไล้เข้ามาจะรับ
 ประทานเหมือนกันแต่จะเกิดชู้ตใจกันด้วยเรื่องอะไรไม

¹ คุณิตตสมิต เล่ม 20 ฉบับที่ 32 (วันที่ 21 กรกฎาคม พ.ศ. 2466),

หน้า 49.

² เครื่องหมายจุดภาคในที่นี้ใช้เหมือนมหัพภาคหรือให้ประกอบอักษรย่อ ล,
 ท, คือหลังเที่ยง.

ปรากฏแล้วตรงๆ เข้าไปชกตอยนายเคียงง้วนหลายที แต่ไม่
มีบาดเจ็บแผลแหว่งหนึ่ไปนายสิมตำรวจตรีหลงจับตัวจำเลยไล่ได้
นำส่งที่ทำการตำรวจพระนครบาลสามยอดเพื่อจัดการฟ้องกัน
ต่อไปแล้ว ¹

และแม่แต่หนังสือที่เรียบเรียงโดยข้าราชการกรมราชเลขาณการที่เขียนเรื่อง
"พระประวัติพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์ (พระองค์เจ้าสวัสดิ-
ประวัติ)" ซึ่งเขียนเมื่อ พ.ศ. 2359 ก็ไม่ได้ใช้เครื่องหมายวรรคตอนเช่นกัน
คงจะเห็นได้จากตัวอย่างต่อไปนี้

(154) จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสสั่งให้สถาปนา เลื่อน
พระเจ้านองยาเธอ กรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์ ขึ้นเป็น
พระองค์เจ้าต่างกรมผู้ใหญ่ มีพระนามตามจารึกในพระ
สุพรรณบัฏว่า พระเจ้านองยาเธอกรมขุนสมมตอมรพันธุ์
อัชชนาม ทรงศักดินา 1500 ตามพระราชกำหนดค้อย่าง
พระองค์เจ้าต่างกรมในพระบรมหาราชวัง จงทรงเจริญ
พระชนมายุพรรณ สุข พล ปฏิภาณ คุณสารสมบัติ สรรพ
ศิริสวัสดิพิพัฒนามงคล ²

เนื่องจากเครื่องหมายวรรคตอนที่ไทยใช้ตามแบบต่างประเทศนั้น ใช้กัน
ในคนบางกลุ่มเท่านั้น และเครื่องหมายวรรคตอนเหล่านี้ยังมีวิธีใช้ที่ยังยาก ผู้ใช้จะ
ต้องพิจารณาว่า ข้อความตอนนี้นั้นควรจะใช้เครื่องหมายวรรคตอนกำกับหรือไม่ และ
ถ้าใช้ก็ต้องพิจารณาอีกว่า จะใช้เครื่องหมายใด เป็นต้น ดังนั้น ในเวลาต่อมา

¹ สยามศักดิ์ (วันที่ 9 กรกฎาคม พระพุทธศักราช 2466) : 1.

² ข้าราชการกรมราชเลขาณการ พระประวัติพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรม
พระสมมตอมรพันธุ์ (พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ) (ม.ป.ท.) : 2459, หน้า 11.

เครื่องหมายเหล่านี้จึงไม่ค่อยมีใครใช้กัน แม้ว่าในปัจจุบันจะมีบางคนเรียกร้องให้กลับไปใช้กันอีกก็ตาม แต่ก็ไม่ได้ผลเพราะมีผู้ใช้กันเป็นส่วนน้อย ผู้ที่เรียกร้องให้มีการใช้เครื่องหมายวรรคตอนตามแบบยุโรปได้แก่ ดร.บุญ อินทร์พรพรย์ ท่านพุทธทาสภิกขุ นายชานินท์ กรวยวิเชียร เป็นต้น

ในปัจจุบันนี้เครื่องหมายวรรคตอนนอกจากจะไม่เป็นที่นิยมใช้กันแล้ว แม้ในหนังสือซึ่งแต่เดิมเคยใช้เครื่องหมายเหล่านี้อยู่ เมื่อนำมาพิมพ์ใหม่ ผู้พิมพ์ก็ยังคงเครื่องหมายในหนังสือบางเล่มออกเสียอีกด้วย ดังจะเห็นได้จากหนังสือเรื่อง หัวใจนักรบ ฉบับที่พิมพ์ครั้งที่ 1 - 4 มีการใช้เครื่องหมายวรรคตอน ส่วนฉบับที่พิมพ์ครั้งที่ 5 ซึ่งพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2518 ไม่มีการใช้เครื่องหมายเหล่านี้แล้ว หรือหนังสือเรื่องวาทศิลป์ของเสฐียรโกเศศและนาคะประทีป ฉบับที่พิมพ์ครั้งที่ 1 - 4 มีการใช้เครื่องหมายวรรคตอน ส่วนฉบับที่พิมพ์หลังจากนี้ไม่มีการใช้เครื่องหมายเหล่านี้ เป็นต้น

ข้อสังเกตเกี่ยวกับการใช้เว้นวรรคเฉย ๆ ของสมัยก่อนปัจจุบัน

การเว้นวรรคเริ่มปรากฏในการเขียนหนังสือไทยตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา การใช้เว้นวรรคในสมัยกรุงศรีอยุธยา และสมัยกรุงธนบุรี ถึงสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ มีวิธีใช้น้อยกว่าสมัยรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ 6 - 8) การใช้เว้นวรรคที่เหมือนกันถึง 3 สมัยได้แก่ เว้นวรรคชานามประโยค ข้างหน้าอนุพากย์หลัก ข้างหน้าอนุพากย์วิเศษณ์ ข้างหน้าอนุพากย์คุณศัพท์ เป็นต้น วิธีเว้นวรรคในสมัยรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ 6 - 8) ซึ่งแตกต่างจากสมัยอื่น ๆ คือ เว้นวรรคชานามคำบอกเวลาคุณศัพท์ ชานามคำบอกตำแหน่ง ข้างหลังหน่วยประธานที่เป็นกลุ่มคำ ข้างหน้าคำบุพบทเพื่อ ชานามคำกริยา คือ เป็น เป็นต้น เพื่อให้เห็นวิธีใช้เว้นวรรคได้ชัดเจน ผู้วิจัยได้ทำตารางเปรียบเทียบวิธีเว้นวรรคเฉย ๆ ของสมัยก่อนปัจจุบันไว้ในตารางที่ 2

ตารางที่ 2

เปรียบเทียบวิธีเว้นวรรคเฉย ๆ ของสมัยก่อนปัจจุบัน

ประเภทของ การเว้นวรรค	สมัยต่าง ๆ วิธีเว้นวรรค	สมัย สุโขทัย	สมัย อยุธยา	สมัยธนบุรี รัตนโกสินทร์ (ร.1-ร.5)	สมัยรัตน โกสินทร์ (ร.6-ร.8)
ประโยค	ขนาบประโยค	-	+	+	+
	ข้างหน้าอนุพจน์หลัก	-	+	+	+
	ข้างหน้าอนุพจน์วิเศษณ์	-	+	+	+
	ข้างหน้าอนุพจน์คุณศัพท์	-	+	+	+
กลุ่มคำ	ขนาบกลุ่มคำนามที่ต้องการ เนน	-	+	+	+
	ขนาบกลุ่มคำบอกเวลา ^๑	-	+	+	+
	ขนาบคำบอกเวลาคุณศัพท์	-	-	-	+
	ขนาบคำขึ้นต้นหนังสือ	-	+	-	-
	ขนาบคำบอกตำแหน่ง ^๒	-	-	-	+
	ขนาบรายการต่าง ๆ ^๓	-	+	-	+
หน่วยต่าง ๆ ของประโยค	ข้างหลังหน่วยประธาน กลุ่มคำ	-	-	-	+
	ข้างหลังหน่วยประธานชื่อ คน	-	+	+	+
	ระหว่างประธาน กริยา กรรม	-	-	+	-
	ขนาบคำจำนวนนับ ^๔	-	+	+	+

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ประเภทของ การเว้นวรรค	สมัยต่าง ๆ วิธีเว้นวรรค	สมัย สุโขทัย	สมัย อยุธยา	สมัยธนบุรี รัตนโกสินทร์ (ร.1-ร.5)	สมัยรัตน โกสินทร์ (ร.6-ร.8)
คำ	ชานาคำลักษณะนาม	-	+	+	+
	ชานาคำบุพบท <u>ณ</u> <u>ใ</u>	-	+	-	+
	ชานาคำบุพบท <u>ณ</u>	-	+	+	+
	ชานาคำบุพบท <u>เพื่อ</u>	-	-	-	+
	ชานาคำกริยา <u>คือ</u> <u>เป็น</u>	-	-	-	+
	ชานาคำกริยา <u>คือ</u> <u>เป็น</u>	-	-	-	+
	ชานาคำกริยา <u>คือ</u> <u>เป็น</u>	-	-	-	+
	ชานาคำกริยา <u>เช่น</u> <u>ได้แก่</u>	-	-	-	+
	ชานาคำกริยา <u>เช่น</u> <u>ได้แก่</u>	-	-	-	+
	ชานาคำเชื่อมอนุพยางค์ <u>ว่า</u>	-	+	+	-
	ชานาคำเชื่อมอนุพยางค์ <u>ว่า</u>	-	+	+	+